

АНА ЗЕГЕРС НОВА СРЕЩА

Превод от немски: Цветана Узунова-Калудиева, 1983

chitanka.info

I

Тази история започна на съседна до моята маса в едно кафене в град Мексико. Тогава аз не подозирах, че тя започва оттам, ала въпреки всичко си спомням много добре времето, тъй като за първи път бях отишла отново след дълго боледуване в това кафене, където обичах да чета и да пиша. То се намираше на ъгъла на Кале Ганте, недалеч от Меркадо, големия пазар, който днес не съществувал вече, както ми казаха.

Докато лежах в болницата, Хитлер бе претърпял поражение на Волга — тази новина бе нахлула в подсъзнанието ми през тъмната мъгла, — Червената армия си проправяше път от Изток на Запад, Курската дъга вече бе зад нея, а напред се простираше Белорусия.

Всеки от нас следеше редовно военните събития. Испанските емигранти на съседната маса също говореха за тях. Това кафене беше любимото им заведение. Келнерите бяха свикнали с тях, макар че те консумираха малко и даваха много малък бакшиш, защото бяха бедни. Идваха тук само за да се срещнат помежду си, да прочетат вестниците и да поспорят. На мен поне техният разговор, сравнен със спокойния говор на мексиканците, често ми приличаше на бурна караница, която се засилваше още повече дори само като заговореха за новините от деня или по семейните си въпроси.

Поръчах си нещо и разтворих тетрадката си. Бях много уморена, ала оживената реч на испанските емигранти, с която вече бях навикнала, не ме смущаваше. Не обръщах внимание на отделните фрази, мислех си за своите неща.

Едва след настъпилата за миг тишина се ослушах, защото някой каза особено твърдо и решително:

— Лицето му беше съвсем близо. Познах го със сигурност. Той е тук.

— Не вярвам — подхвърли друг, — тогава аз щях да го знам. Ние с него бяхме като братя.

— Той все ще се обади. Видях го със собствените си очи.

— Алфонсо е мъртъв! — извика трети.

— Или е някъде в затвор.

— А ние ще разберем за това чак след година или по-късно дори.

— Или никога.

— Или пък е във Франция, или някъде другаде в някой лагер.

— Или пък е избягал.

— Така или иначе, сега той е тук — отвърна решително първият.

— Тогава Селия щеше да знае нещо. Тя постоянно прави всичко възможно, за да научи нещо за него. Не мисли за нищо друго.

— Никога няма да забравя лицето ѝ, когато параходът ни се отдели от Европа. Непрекъснато гледаше към брега, сякаш Алфонсо можеше да изтича подир нас през океана.

Друг рече с тон, с който се изговаря някаква истина:

— Голяма любов беше тяхната. И от нейна страна, и от негова.

— Сега обаче той е при нея. Той е тук. Аз го видях.

— Хайде и ти!

— Защо казвате „беше“, а на мен ми казвате „хайде и ти“? Сега той е при нея. Видях го вечерта на Авенида Венте де Новиембре. — И младият слаб човек с дълги крайници, които се движеха в такт с думите му, заедно с краката и цялата му фигура, заразказва припряно защо е минавал случайно тази вечер по Авенида Венте де Новиембре.

След това престанах да ги слушам. Другарите му явно не му вярваха. И пак чух гласа на човека, който бе говорил за онази гореща любов, да се извисява над другите:

— След като брегът изчезна в далечината и раздялата беше вече окончателна, тя се затвори в кабината си, където се бе настанила заедно с жената на Антонио Мендес. Когато излезе оттам, беше отново съдържана, спокойна. Бе привела в ред облеклото и косите си. Извика при себе си всички деца, за да си отдъхнат майките им, и през целия път помагаше комуто както можеше.

— И тук човек винаги може да разчита на Селия.

Не бих се вслушвала повече в думите им, ако на масата им не настана отново раздвижване. В кафенето бе влязъл нов посетител, който седна при тях. И отново започна старата история.

— Той твърди, че бил видял Алфонсо. Ти би трябвало да знаеш това, Мигел.

Новодошлият отвърна:

— Не е възможно.

Младият испанец разказа още веднъж къде го е видял. Новодошлият, който се наричаше Мигел, повтори:

— Не е възможно. — После добави: — Той или е някъде в затвора, или са го пребили от бой, или отдавна вече е мъртъв. А възможно е да живее и до днес някъде свободен под фалшиво име. В последните съобщения нищо не се споменава за него.

Бях дръпнала леко стола си встрани, за да мога да видя кой е Мигел. Бях виждала вече няколко пъти лицето му по вестници и на събрания. По вида му съвсем не можеше да се съди за всичко онова, което аз знаех за него. Нищо не издаваше нито смелостта, нито решителните му действия, нито острия ум, той дори не приличаше на човек, който чете и пише много. А и не беше задължително човек да го вземе за испанец. По тази причина той сигурно беше извънредно подходящ за живота, който бе водил и който сигурно още водеше...

Не знам за какво разговаряха след това испанците. Тръгнаха си скоро. Направи ми впечатление само, че Мигел задържа за миг младия слаб мъж, и като го гледаше право в очите, му каза твърдо:

— Ти си се заблудил. Не си виждал Алфонсо. Разбра ли ме?

Другият се подвоуми за миг, после каза, като не отместваше очи от погледа на Мигел:

— Да. Сигурно съм се припознал...

В продължение на няколко години бях забравила за чутото на съседната маса. То явно се бе загнездило без последствие, без никаква връзка, заедно с безброй други, доловени в различни разговори думи на дъното на моите спомени, подобно на плоски камъчета, които децата хвърлят при игра над самата вода, така че те дълго да не паднат на дъното. Разбира се, накрая камъкът пада на дъното. Аз не познавах тези испанци, не ходих повече в това кафене. След боледуването си явно съм била прекалено уморена.

II

През лятото на 1944 година един мъж на име Енрике Гомес се бе качил в Лисабон на малък товарен кораб, който щеше да спира по пътя си на различни острови, за да товари и разтоварва, и да хвърли котва накрая във Веракрус в Мексико. Пътуването беше доста опасно през тези военни времена, макар че и Португалия, и Испания бяха неутрални. Освен моряците имаше съвсем малко пасажери.

За този човек, на име Енрике Гомес, беше същинско чудо да наблюдава как португалският бряг все повече и повече избледнява и най-накрая съвсем изчезва от погледа. Така му се искаше да остане сам, ала трябваше веднага да отидат на храна, както обикновено става след заминаването. На едната маса седяха капитанът, първият офицер и корабният инженер. На другата — неколцина пасажери, предприели това пътуване по различни причини. Към тях се числеше и жената на първия офицер, която се грижеше за групата. Тя бе около четиридесетгодишна, добре фризирана и облечена. Съпругата на капитана, възрастна, мълчалива жена, която приличаше на грижлива домакиня, дойде малко по-късно. Тя се хранеше на офицерската маса.

Един мексиканец без определена възраст, който щеше да пътува чак до Веракрус, разговаряше само когато се наложеше. На въпроса за къде пътува, Енрике Гомес, който говореше еднакво добре и португалски, и испански, отвърна, че и той трябва да стигне до Веракрус. Там му предстояло дълго пътуване из страната, защото набавял особен вид коноп за своята фирма, специализирана за корабно оборудване главно с тънки и дебели въжета.

Всички изказаха опасенията си от мини и подводници. Един млад търговец, който лично придружаваше пратката си от тел, смяташе, че падането на Хитлер е неизбежно. Първият офицер се провикна към съседната маса, подкрепен от жена си, че това зависело от американците. Те все още можели да премислят и да се съюзят с немците.

Гомес беше доволен, че ще трябва да дели кабината си именно с мълчаливия мексиканец. Той произнасяше само от време на време някоя любезна дума. Неочаквано Гомес си помисли, че Селия живее в родината на този човек, че е възможно дори жена му Селия и този мълчалив мексиканец да са се срещали някъде. После сам се укори: няма такива случайности. Как тъй ще се случи в тази голяма страна тя да се натъкне точно на този човек?

В мисълта му бентът, който препречваше спомените му за Селия, вече се бе отприщил. Той дори беше сигурен, че ще я види отново.

За последен път тя бе извърнала лице към него, спускайки се надолу по склона на Пиренеите. Нисколетящи самолети непрекъснато бомбардираха бежанците. Селия бе получила задача заедно с Антонио и Ана Мендес да евакуират на сигурно място във Франция децата от един детски дом. А той и неколцина другари имаха поръчението да прикриват, докато и последният от колоната премине границата.

Когато някой попиташе него самия, преди още бежанската колона да бе тръгнала: „А ти кога ще тръгваш? И накъде?“ — той отвръщаше:

— Аз оставам тук.

Скоро след това франкистите започнаха да го търсят и той трябваше да се скрие, ала те продължиха да го преследват. Той потърси верни хора в Арагон и в Каталония. Снабден с нови документи, с променена външност, а може би променен и вътрешно, доколкото такава промяна бе възможна, той замина за известно време за Барселона. Криеше се, работейки във фабрики и на параходи, тъй като беше израсъл на море. Не му беше лесно да запази връзката с ръководството, което по едно време бе унищожено и бе избрано ново.

Те винаги бяха предупреждавали, че след Гражданската война, която бе разединила страната им, ще последва световна война, която ще разедини Европа. Но какво означаваше „предупреждавали“? Какво означава и „преживели“? През есента избухна войната. Стражевата верига зад Селия се бе превърнала в неумолима граница. После границата стана една непреодолима голяма река. Времето, което наричаха „безумна война“, свърши за една година и германският вермахт окупира Северна Франция. Оттогава той три пъти има възможност да прочете нещо, написано от ръката на Селия. Две писма, които някак бяха успели да стигнат до него. Тя сигурно бе писала

десетки такива писма с надеждата все някое да стигне до него. Третия път той видя нейния почерк върху едно листче, откъснато от писмо. „Аз не мога да дойда при теб, ти не можеш да дойдеш при мен.“ Тези думи го пронизаха като с нож. Той усещаше, че те направо го съсипваха. А това не бе позволено за живота, който сега беше принуден да води.

Когато до него стигна новината, че тя е хвърлена в някакъв лагер, в същност тя вече бе освободена оттам с помощта на една сестра на госпожа Мендес, омъжена за французин. Когато той научи, че тя се прехранвала чрез шиене в Париж, немците вече бяха покорили Франция. И тя сигурно бе стигнала вече в Мексико, когато той научи, че Мендесови я уговаряли да замине най-сетне с последния параход. Много по-късно — Хитлер бе нападнал междувременно Съветския съюз — той получи съобщение, че тя била на сигурно място извън Европа. Сърцето му едва не се пръсна от радост и от болка. От радост, че тя е на сигурно място, и от болка, че е толкова далеч от него.

III

Партийното ръководство в Мексико извикваше на определени интервали нелегални от Испания, за да може да си състави мнение за положението въз основа на техните доклади...

Енрике Гомес в същност се наричаше Алфонсо Варела. Щом в някой разговор се споменеше за Алфонсо от Теруел, всички знаеха за кого става дума. Защото там той бе играл важна роля при победата над Франко и всички знаеха това... И ето сега неочаквано получи нареждане да замине при ръководството в Мексико и успя да се добере по всевъзможни обиколни пътища до Португалия, снабден с нови документи. За да може изцяло да се вживее в личността на паспорта си, известно време той работи в Кадис в едно предприятие за параходно оборудване. Предохранителните мерки и наложените му от тях продължителни престои тук и там му бяха отнели доста време. Така че, когато той замина в една кабина със стария мексиканец, вече бе лятото на 1944 година.

Изкачил се на палубата, за да вземе, както сам каза, малко въздух, той тръгна напред и назад, изцяло обзет от увереността, че скоро ще види отново Селия. Разпери ръце. Знаеше, че сега може да се отдаде на щастието да мисли за нея, без по този начин да прекъсне изпълнения си с постоянно напрежение живот.

Разбира се, той трябваше добре да обмисли доклада, който щеше да изнесе пред партийното ръководство в Мексико — тежък и сериозен доклад. Не можеше да си взема никакви бележки, не можеше да го стори и сега, защото отдавна вече не бе Алфонсо Варела, а само Енрике Гомес и трябваше да остане същият по време на цялото пътуване и на пристигането си. Затова докладът му трябваше да бъде съвсем точен, за да може ръководството да си направи изводи от него, не бегло обмислен, нито пък писан или произнасян преди това и все пак трябваше да бъде като изваян, като издялан от камък. И въпреки трудната си задача от време на време, като например сега, той можеше да си позволи да мисли с най-голяма радост за Селия. Не мислеше

дали е все още така красива, както при раздялата, когато тя, последна от групата бежанци, се бе извърнала за последен път в Пиренеите към него, отчаяна, ала сдържана, леко помръкнала, може би вследствие на някаква болест или от непосилен труд — той не мислеше сега за това.

Крачеше бързо напред и назад. Отдавна вече бяха излезли в открито море. Нощта бе погълнала последните светлини на брега. Скоро и вечерната омара се разнесе съвсем. Не се виждаше никаква светлинна нито откъм сушата, нито от други кораби, навред пълна самота. Единствен португалският флаг беше осветен. Алфонсо търсеше по небето отделните небесни съзвездия, които добре познаваше още от детинство. Дали Южният кръст се вижда и в Мексико?

Той слезе в кабината и попита спътника си. Мексиканецът лежеше неподвижен, ала с отворени очи. Изправи се бавно и отвърна:

— Да. В южната част. В северната — не. — И той отново се излегна и не каза нищо повече.

Хората от тази страна явно не задаваха въпроси на непознати, ала и сами не разказваха много-много за собствения си живот. Това бе добре дошло за Алфонсо.

Когато влязоха в столовата, отново го заразпитваха: накъде пътува? Защо? По каква работа? Той бе подготвен за подобни въпроси. Добре, че бе живял известно време живота, за който сега още веднъж трябваше да разкаже най-подробно. Задоволи любопитството на спътниците си по всички линии.

След храна Алфонсо отново се изкачи на палубата. Оформи мислено началото на своя доклад. После се отдаде известно време — без някой да го дебне, без никакви опасности, само на мислите си за Селия. След това се върна в кабината за сън.

Спътникът му още не спеше; този път обаче той пръв заговори:

— На мен не ми пречи, ако пушите. Лежа, но не спя.

— Вие в Мексико ли живеете?

— Да. Заедно с брат ми сме управители на един голям магазин. Жена ми беше испанка по майчина линия. Единствената ни дъщеря, която умря наскоро, беше омъжена за португалец, преподавател по химия. Заради нея предприех това пътуване в такова неспокойно време. Дойдох късно, ала все пак навреме за погребението и панихидата ѝ.

Алфонсо изрече обичайните съчувствени думи. Учуди се на това, че човекът не пропусна да спомене в своя тъжен разказ, че в семейството му тече и испанска кръв. Той твърде много приличаше на индианец.

По време на пътуването Алфонсо отново си възвърна дълбокия сън. През следващата нощ обаче някой го разтърси; бе се промъкнал в тяхната кабина. В първия миг Алфонсо веднага си помисли да бяга, както бе навикнал през последните години. След това обаче се сети, че тук няма възможност за бягство, пък навярно няма и повод. Младият корабен инженер, португалец, с когото бяха играли заедно шах, го изведе навън на стълбичката.

— Трябва веднага да ви кажа какво съобщиха по радиото. Нещо ново се е случило в нашия свят. Открит е втори фронт! Съюзниците са акостирали в Нормандия!

Алфонсо изтръпна. Отидоха двамата с инженера в кабинката с преподавателя. Започнаха да търсят по картата местата, на които бяха акостирали съюзниците на нормандския бряг.

Офицерите и пасажерите се изплашиха, защото това означаваше, че съюзниците възнамеряват да унищожат заедно с русите Хитлерова Германия. Някой подхвърли, че работите скоро щели да се изменят, възможно е това да е само шахматен ход. Младият инженер, който бе открил заедно с Алфонсо по картата местата, съобщени по радиото, каза:

— Само че този шахматен ход ще коства много кръв.

Двете жени се разтрепераха от ужас и страх, когато заговориха за германските подводници, които сега сигурно претърсваха Атлантическия океан.

Долу в кабината мексиканецът каза, че за него животът и без това нямал вече никакъв смисъл, а Мексико било на страната на съюзниците. Варела не отвърна нищо. Новината го бе поразила. Ако Франция се освободи чак до испанската граница, вълненията веднага ще се прехвърлят и в неговата родина. Ако там все още има хора като него, които ще съумеят да намерят точните слова, подходящия призив!

Дали неговите другари в Мексико бяха подозирали нещо, когато му наредиха веднага да замине? Едва ли. Всички толкова време бяха очаквали втория фронт, че никой вече не допускаше, че той ще бъде открит на следващия ден. Откакто му бяха наредили да тръгне, бяха

минали седмици. Варела беше доволен, че в кабината им е тъмно, и се престори на заспал. Жените на масата се страхуваха за жалкото си съществуване. Жалко? Защо жалко? Ами аз самият? Нима съм готов да умра на последната отсечка, преди да съм видял отново Селия?

Да потъне безсмислено в океана, вместо да се бори у дома в планините, когато испанската съпротива ще се обедини с френската?... Така или иначе, сега вече бе само въпрос на време кога заедно със Селия ще заживее завинаги в Испания.

През всичкото това време той бе давал от себе си толкова много на живота и ето че сега най-после приближаваше мигът, в който той сам ще получи нещо от живота. Ала щом си помислеше за Селия, било тук в кабината или горе на палубата, измъчен, притеснен, разхождайки се напред и назад, веднага му се натрапваше мисълта за онова, което можеше да се случи у дома му, в родината.

IV

През последните години Селия се държеше външно спокойно. Дори не беше прекалено мълчалива. Разговаряше с Ана Мендес и с другите си познати за всевъзможни неща, за дрехи, за децата, за времето, за войната. Само който я познаваше добре, знаеше какво преживява младата жена.

Един ден Селия посети своите приятели семейство Мендес. Двете жени — Ана Мендес и Селия Варела, бяха изкарвали заедно прехраната си във Франция с шиене. Използувайки опыта си по кройка и шев, веднага след пристигането си в град Мексико те откриха модно ателие.

Детето, което Ана бе носила по време на бягството им, вече се бе родило, по-голямото братче щеше скоро да тръгне на училище. Когато идваше на гости, Селия гледаше децата с дълбока болка. Антонио Мендес разбираше какво си мисли тя: Дали ще мога да видя отново мъжа си? Да имам дете от него?

Един ден през седмицата, когато бяха решили на заседание на ръководството да накарат Алфонсо Варела да пристигне, щом това бъде възможно, Антонио съпроводи Селия до автобуса. Алфонсо не само знаеше какво е положението в провинциите, граничещи с Пиренеите, но и в Каталония, и в Арагон, и в Баския, познаваше всички главни опорни точки в Испания, които сега застрашително бяха намалели.

Нощният площад Мелхор до Кампо бе почти безлюден. Стените се белееха под светлината на луната. Селия поглеждаше от време на време Мендес отстрани. Двамата се познаваха много добре. Бяха израснали като съседски деца. Тя попита ненадейно:

— Нещо ти тежи на сърцето. Какво има?

Антонио отвърна:

— Нищо ми няма, Селия, нищо.

Изведнъж Селия възкликна дълбоко отчаяна:

— Нещо се е случило с Алфонсо! — После се опита да се овладее и каза спокойно: — Не мога да понасям да криеш нещо от мен.

Антонио Мендес отвърна:

— Нищо не крия от теб. Нищо лошо не се е случило на Алфонсо.

Тя се замисли за миг. Под светлината на луната, на фона на бялата, обрасла с бугамбилии стена, лицето ѝ за миг заприлича на онова детско лице, пред което Антонио се бе спирал поразен посреди игрите. Защото той още тогава бе разбрал, че у неговата приятелка в игрите има нещо особено, но какво точно беше то, тогава той не можеше да разбере и те продължаваха безгрижно играта си. Сега той си припомни тези мигове на смущение. С течение на годините бе разбрал какво го бе смущавало като момче: красотата, нейната красота, и може би нещо повече от красотата, което проникваше в душата ѝ, както проникваше и в неговата. Това именно го бе поразявало като дете и сега той си го припомни отново.

След кратко замисляне Селия каза:

— Щом като знаеш с такава сигурност, че той е добре, това означава, че си получил някакво сведение за него.

— Не съм. Моля те, съвземи се. — И той добави, страхувайки се, че е казал повече, отколкото трябва: — Не ме питай нищо. Не бива да споменавам и името му. Дори само един намек, само споменаването на името му може да му навлече опасност.

Селия отвърна:

— Няма да питам за него. Ти обаче, приятелю мой, единственият истински приятел, когото имам тук, ти ще ми кажеш, щом чуеш нещо за Алфонсо!

— Ще ти кажа. А сега се успокой. Пак повтарям: съвземи се.

Тя скочи в автобуса и на тръгване извърна за миг лице към него. Като леко сияние се разнесе в нощния град отблясъкът от усмивката на лицето ѝ, усмивка на щастие и страх, на надежда и напразно очакване.

Той се питаше дали е издал с нещо решенията на закритото им заседание. Но не. Тя просто бе вникнала в интонацията на гласа му.

У дома жена му го попита:

— Ти влюбен ли си в Селия? Кажи ми го открито.

— Не съм.

— Намираш я по-хубава от другите жени, нали?

Той я погали по косата, отиде към леглата на децата, после отново пристъпи към жена си.

— Да. Намирам я по-красива от другите жени. Ала това съвсем не означава, че съм влюбен, съвсем не. Нима не ме разбираш?

Жената не каза нищо повече. Изглеждаше сериозна, замислена. После отиде да свърши нещо в кухнята. Накрая седна с ръкоделие в ръка на масата в стаята. Антонио Мендес четеше внимателно вестниците на испански и на английски език и подчертаваше едно или друго.

Той проследяваше фронта по картата.

— Червената армия навлиза с всеки изминат ден все по-навътре в Белорусия, ала нацистите, погледни тук, все още са в Днепърска област. Все още държат градове като Витебск и Орша.

Жената се наведе над картата, без да оставя ръкоделието си — не беше работа за ателието, а кърпеше някаква детска дрешка. Тя знаеше колко много Антонио обича да споделя с нея всичко. Каза, макар и меко и кротко:

— Когато една жена роди дете и отглежда две деца в непозната страна, след всичко, което ние преживяхме и което навярно ни предстои да преживеем, никак не е лесно да изглежда безупречно красива.

Антонио отвърна:

— За мен ти си чудесна. И същевременно най-добрата, най-милата.

Жената мълчеше. Антонио отново се надвеси над картата, говорейки сам със себе си:

— Сигурно вече преживяваме последната година на войната.

Всички членове на ръководството бяха вперили очи в устата на Мигел, сякаш събитието, което всички знаеха, бе станало действителност с тежки последствия, едва когато той заговори за него. Още преди заседанието те бяха разговаряли помежду си какво означава откриването на втори фронт за Испания и за самите тях. Мигел разясни най-важното със спокойни, съдържани думи. Накрая добави:

— Най-късно вдругиден, а може би още утре Алфонсо Варела ще пристигне във Веракрус.

Всички испански емигранти — от една или от друга група — живееха на местата, където се бяха установили, с полуразопаковани куфари. Куфарите бяха част от мебелировката на жилищата им. Те не разчитаха да останат, а да се връщат. И ето, моментът бе дошъл. Щом западните сили са се съюзили със Съветския съюз и са се заели заедно да разчупят оста Германия-Италия-Япония, значи, дните на Франко са преброени. Преброени бяха и дните, които те трябваше да прекарат в емиграция...

— Алфонсо ще пристигне, добре — каза Хосе, — но кого ще изпратим в Испания?

В своя доклад Мигел бе твърдо убеден, че съпротивителните сили в Южна Франция скоро ще се обединят с испанската съпротива.

Хосе попита със своя провлечен глас:

— Ти сигурен ли си, че Франко вярва, че е настъпил краят му?

— Какво искаш да кажеш? Франко е коварен и жесток. Но не е глупав.

Решиха да изпратят колкото се може по-бързо подходящ човек в Испания, за да създаде там група от опитни другари, които да обединят силите на всички провинции. А те от своя страна трябваше да се вляят във въстанието в Северна Испания.

Хосе се обади отново със своя привичен спокоен глас, който действуваше почти предизвикателно именно защото се отличаваше от останалите:

— Да приемем, че събитията се развият така, както се надяваме. Кого ще изпратим?

Всеки беше готов да замине. Кой обаче щеше да бъде най-подходящият, за да се справи със задачата? Последва нов остър спор, прекъсван от тишина за размишление.

Най-после Мигел каза:

— Най-подходящ от всички ще бъде Алфонсо Варела. Трябва да го изслушаме, да преценим нещата и веднага да го върнем обратно с нови нареждания.

От всеобщото мълчание беше ясно, че Мигел е прав. Варела щеше да дойде от страната, която познаваше много добре, и след обсъждането ще трябва да се върне отново, така ще бъде най-правилно. Не бива изобщо никой да го види тук, ще докладва на

ръководството и след като вземат ново решение, ще замине обратно за Испания.

Паспортът му естествено е издаден на определено име, свързано с определена професия. В такъв случай той ще трябва да живее тук така, както го изискват данните от паспорта му. Доверен човек във Веракрус ще го посрещне и ще го изпрати веднага на уговореното място...

След като всичко бе уточнено, другарите се разотидоха помълчаливи от обикновено. Антонио Мендес задържа Мигел. Изля пред него грижата си. Мигел отвърна:

— Въпреки това не е възможно Селия да научи за пристигането му.

— Не е възможно тя да не научи — отвърна Антонио Мендес.

— Твой дълг е да не ѝ кажеш нищо.

— Дори аз да не кажа нищо, тя ще го прочете по лицето ми.

— Глупости. Тя и без това непрекъснато дебне лицето ти за новини. Ти ще мълчиш.

— Чуй ме, Мигел...

— Тя никога няма да научи, че той е бил тук.

— Аз си залагам главата за Селия. Щом знае, че ще навреди на мъжа си макар и с една дума, тя никога няма да се изпусне, нито дори насън или на разпит.

— Ех, Антонио, за какво ми е необходимо на мен, пък и на всички ни ти да си залагаш главата?

— Тя просто гасне из ден в ден пред очите ми. Живее само с надеждата, че ще го види отново.

— Тя наистина ще го види отново. Ние всички ще се върнем в родината.

— Мигел, ти можеш ли да заложиш главата си за това?

Двамата се погледнаха в очите. Помълчаха.

После Антонио подхвана отново:

— Да говорим само за Алфонсо. Да види отново жена си, колкото и за кратко да е, за три дни, за един ден макар, за него това би било извънредно голямо насърчение. То ще го накара да понесе по-лесно пътуването дотук и пак обратно.

Мигел каза:

— Алфонсо няма нужда от никакво насърчение.

— Има нужда, има. И той е човек. Предстои му толкова трудна задача. И толкова трудни неща е преодолял. И той има нужда от искрица радост, от една само искрица радост.

Антонио видя, че Мигел се замисли. Надяваше се с цялото си сърце, че другарят му няма да пристигне и да се върне обратно, без да се срещне със Селия, макар и за кратко.

V

Алфонсо беше свикнал да потиска чувствата си още в зародиш, преди да са го овладели. Инак той щеше да изпита дълбоко разочарование при пристигането си, след като провериха документите му. Селия не го чакаше. Беше дошла да го посрещне една възрастна жена с набръчкано жълтеникаво лице. Беше мексиканка, ала облечена по европейски — тук казваха „по американски“.

Жената го поздрави с „добре дошъл“ и докато вървеше край него, му обясни, че той ще трябва да потърси в град Мексико собственика на един магазин за домашни потреби, които тук се наричали „тлапалерия“, на улица Букарели и да попита веднага собственика дон Пабло за предварително поръчаните различна големина сита. Този дон Пабло щял да му каже всичко необходимо. Алфонсо повтори указанията.

Докато влакът пътуваше нагоре по височината, Алфонсо си мислеше в купето:

„Предишният ми живот явно продължава и тук с всички необходими мерки за сигурност.“

В купето имаше една североамериканска двойка с дъщеря им. Лицата на жените бяха изгладени като дрехите им.

Майката и дъщерята непрекъснато се учудваха на нещо, което тук не било същото като у тях. Бащата, за сметка на това, не се учудваше на нищо. Един друг пътник — мексиканец, така много приличаше по мълчаливостта си на спътника на Алфонсо от парахода, че той едва не се здрависа с него.

Възклицанията на американците, които се притискаха о прозореца, привлякоха вниманието и на Алфонсо. Два самотни снежни върха се издигаха между небето и земята. Той не си помисли за Пиренеите, защото тукашните снежни върхове бяха несравними — самотни и далечни. Те го изненадваха, вдъхваха му спокойствие навярно защото го накараха несъзнателно да почувствува, че се

издигат така от незапомнени времена — двама самотници — и ще продължат да се издигат и занапред.

При един кратък престой си купи вестник. Както отдавна си го беше казвал сам, Атлантическият вал на нацистите се бе оказал само празни приказки. Съюзниците бяха навлезли вече във Франция. Бяха завзели Руан. Камбаните ще възвестят освобождаването на Париж, мина през ума на Алфонсо, както и нашето.

Той беше толкова изморен, че съзнанието му се замъгли. В полусън си припомни, без никаква връзка, младото дръзко и някак си зло лице на моряка, заедно с когото бе връзвал въжа на палубата на транспортния кораб „Санта Исабел“. Видя съвсем ясно младежкото, но вече озлобено лице. Дали и това въже беше от същите влакна, които го бяха изпратили да закупува тук? Сигурно не. Инак фирмата не би се славела с изключителните качества на своята стока. А морякът бе казал бързо с кос зъл поглед:

— Слушай, не искам да разговаряш с мен!

Алфонсо бе избухнал в смях.

— Въобще нямам намерение да разговарям с теб. Ти какво искаш в същност?

— Знам те аз какъв си! Много добре те виждам що за стока си! Каквото и да правят с нас тук на кораба, тяхна си работа! Не искам да си имам никакви неприятности. Няма и гък да кажа. Искам само да се върна по живо по здраво у дома.

Алфонсо се разсмя още веднъж.

— Че кой ти пречи? Аз най-малко.

— Виждам те аз какъв си. Вечно правда търсиш! А аз искам спокойствие. За мен няма справедливо и несправедливо спокойствие. Спокойствието си е спокойствие. Затова мен не ме забърквай.

— Но ти какво искаш? Аз въобще нямам никакво намерение да се захващам с теб.

— Имаш ти, имаш. То си личи.

— И какво ми личи?

Младежът не бе отвърнал нищо. Двамата бяха продължили мълчаливо да връзват въжата. Алфонсо се попита:

„Какво ли ще си помисли той днес, когато всичко се започне?“

Имаше нови вестници. Алфонсо изведнъж се разсъни съвсем. Преведе на американците с бедните си познания по английски:

Френската съпротива помагала навсякъде на съюзническите сили...
Сърцето му отново се сви:

„Защо тъкмо сега аз съм тук?“ Реши да не мисли за нищо друго, а само за доклада, който щеше да изнесе скоро, за да могат по него другарите му да си направят изводи за новосъздалото се положение. Сега всяка дума щеше да бъде решаваща, тъй като предстоеше обрат.

В град Мексико той потърси указаното предградие и улицата. И тук, щом отметнеше глава назад, виждаше да се издигат като неизменни свидетели на всичко двата високи планински върха.

Магазинът на този дон Пабло явно имаше голяма клиентела. Алфонсо се нареди сред чакащите. В същност блъсканицата бе само привидна. Наредилите се на опашка даваха преднина на онзи, чиято покупка им се струваше бърза. Един нахален младеж поиска тирбушон за баща си, като подхвърли, че той самият предпочитал да удря бутилката о стената, докато тапата излезе сама.

— Знам, знам — каза дон Пабло, — само не мога да разбера защо му са на баща ти толкова много тирбушони?

След това една жена с малко дете, превързано с ребосо през врата ѝ, и друго по-голямо, хванало се за ръката ѝ, поиска плахо един тиган и започна да върти в ръка предложения ѝ, преценявайки ще ѝ стигнат ли парите, докато дон Пабло рече полунетърпеливо, полудобродушно:

— Остатъка ще ми платиш, като вземеш заплата!

После той бързо продаде с лека шега една градинска ножица на една красива, облечена по последната мода жена.

Алфонсо попита пристигнали ли са най-послед различните големини сита, които той бе поръчал.

— Да, пристигнаха с последната пратка. Гледайте да вземете всичко веднага, господин Гомес — каза дон Пабло. — Ето ви сметката. Докато вие платите, моето момче ще отнесе покупката ви в колата. На ъгъла на улица Рио де ла Плата, нали?

— Да. Благодаря.

— На вашите услуги.

Междувременно зад гърба на Алфонсо се бе струпала нова тълпа купувачи. До колата се стигаше за няколко минути към центъра на града. По паважа се бяха наредили момичета с плитки, които продаваха домати, лимони, всякакви корени. Над огньовете от дърва

печаха месо, кафявокожи и смугли хора се трупаха наоколо през обедната си почивка. Макар че също беше гладен и винаги се чувствуваше истински пристигнал на някое ново място едва след като се нахранеше, сега Алфонсо нямаше никакво време за това. Всичко наоколо той възприемаше като разпокъсани сънища малко преди събуждането, когато на човек все още не му се става, макар че трябва.

Момчето бе оставило ситата в колата. Пътуваха двадесет минути. После Алфонсо трябваше да се прехвърли. Едва в новата кола той най-сетне видя познато лице. Вътре беше Хосе със студената и суха подигравателна гримаса на лицето, която той си бе наложил, след като бе успявал толкова често и толкова дълго време да остане хладнокръвен и дързък при всички хайки и разпити, само на крачка от смъртта.

Хосе прегърна Алфонсо. Каза:

— Ще пътуваме още един час. После ще се видиш с Мигел и с някои други. — И добави: — Както виждаш, аз съм още жив. Измъкнах се от лагера, преди да ме пипнат немските окупатори. И пристигнах тук с най-последния параход.

Алфонсо вметна:

— И Селия дойде с последния параход.

Хосе отвърна само: „Да!“ — с тон, който се стори предизвикателно сух на Алфонсо.

Алфонсо усети как сърцето му се сви от страх. И все пак му беше неприятно да разпита Хосе за жена си. Хосе мълчеше упорито. Той не знаеше за тайното кратко свиждане, за което Мигел най-последно бе дал съгласието си.

Пристигането на Алфонсо не бе вълнуващо събитие за всички само защото се бе случило в този момент. Всеки куриер от Испания означаваше за един малка нивичка или градина с маслинови дървета, или градинка във вътрешен двор, за друг — отекващи стъпки по паважа на някой град или порта на завод, или вратичка на работилница. Сега по-ясно от всеки друг път около новодошлия витаеха, сякаш получили криле, много образи на мъртви и живи хора.

Всички запрегръщаха Алфонсо, отрупаха го с въпроси. Мигел прекъсна поздравленията почти грубо:

— Всяка минута ни е скъпа. Започвай, Алфонсо!

Алфонсо се замисли за миг така напрегнато, че чак усети болка, после изложи всичко необходимо. Последваха въпроси, едни твърди като удар с камък, други неуверени, таени дълго време в душата... Мигел си бе отбелязал точките, които бяха останали неясни за него в доклада на Алфонсо.

Накрая на няколкочасовото съвещание Алфонсо се съгласи с направеното от Мигел предложение. Действително никой не бе подходящ от него самия да се върне веднага обратно в Испания. Още по време на обсъждането и разумът, и сърцето му бяха подсказали същото. Той не намираше думи да изрече желанието, което сега го бе овладяло с още по-голяма сила.

Мигел каза между другото, сякаш Алфонсо го бе попитал за това:

— И така, привидно ще трябва да закупиш стоката за твоята корабостроителна фирма, за да не би да те следят. Най-много след десет дни заминаваш обратно. Би било по-добре да тръгнеш след десет минути. От нас да мине обаче, ще ви оставим, на теб и Селия, три дни да се видите. Намерили сме ви и място — в покрайнините на Таско. Тя ще бъде там, когато пристигнеш. Оттам ще дойдат да те вземат. Ясно ли е, братле?

— Ясно.

VI

Селия скочи, когато чу приближаващата се кола, и посрещна Алфонсо на вратата. Веднага влязоха в прохладната, обляна в слънце градина. И двамата имаха чувството, сякаш никога не се бяха разделяли. Та нали и по време на Гражданската война трябваше дълго да чакат за всяка среща и щом се видеха, забравяха тревожното чакане?

Алфонсо бе решил въобще да не мисли за неизбежната бърза раздяла през тези два дни. Смяташе да каже за това на Селия едва последния ден, един час преди да дойдат да го вземат. Нямаше нужда от голямо усилие, за да изпълни намерението си. Така се бе случвало при всяка негова кратка отпускат. Тогава той забравяше онова, което бе преживял и което му предстоеше да преживее.

Влязоха навътре в градината. Дългите ивици на утринните сенки на дърветата не затъмняваха градината, напротив, от цветовете на акарандата се излъчваше нежна светлосиня светлина, сивите тънки стволове на дърветата блестяха, а евкалиптовите и пиперените дървета поглъщаха само толкова слънце, че под тях се усещаха приятна хладина и светлина. Винаги когато Алфонсо се връщаше от фронта за кратка среща, погледът му биваше ясен, ясни бяха и сега светлите му очи, чак до дълбините, светлина огряваше и всичко наоколо, накъдето те погледнеха.

По време на Гражданската война Селия бе работила като машинописка в щаба зад фронта и когато фронтът се изтегли на север, канцеларията на щаба също мина на север... Техните срещи бяха винаги ненадейни и съвсем неопределени.

Сега тя отметна глава назад и погали челото му, за да отпъди всяка грижа, която се криеше там, ала в момента той не се чувствуваше особено потиснат от никаква мисъл.

Стопанката ги покани на трапезата.

— Ще седна за малко при вас, ако разрешите.

Защо не? Те имаха предостатъчно време. От масата се виждаха блестящите капчици вода в градината. Стопанката каза, че крановете на оросителната система били отворени, ала всички в дома трябвало да се съобразяват с определените часове за ползуване на водата. Нейният съпруг, който бил лекар, излекувал на времето сина на началника на водоснабдяването; в техния град имало такъв началник, който държал ключовете на водопровода и го отварял в определени часове, жените от града обаче трябвало да ходят за вода на голямата чешма, а на нея от благодарност той й разрешил да има собствена чешма, както и на четири-пет други къщи. Големият хотел отсреща пък си бил построил душове и бани за някаква огромна сума.

Тъй като гостите мълчаха, защото историята за началника на водоснабдяването отвлече мислите им до една граница, която при сегашното си положение те нямаха право да прекратят, стопанката продължи:

— Четох, че едрите земевладелци, които сега отново са собственици на земята си в Испания, така пускали водата по време на сушата, че тя да напоява само техните земи, а по малките нивички цъцрели само вадички.

— Изглежда, че там отново е така — каза кратко Алфонсо. И по-силно от желанието му да не мисли сега за нищо друго освен за тяхното щастие, го овладя мисълта:

„Така е там сега, ала няма да трае дълго.“

Алфонсо погледна Селия. Лицето й беше безгрижно. Тя навярно не бе и слушала разговора. А стопанката на дома си помисли, че никога досега не е имала толкова весели гости.

След храна двамата не отидоха в градината, а минаха най-напред през шосето и превалиха баира. Там имаше една нива с царевица, а по-нататък бедно селце. За огради служеха огромни кактуси. Алфонсо искаше да разпита Селия, която вече добре познаваше страната. Ала съвсем неочаквано Селия попита него:

— Знаеш ли нещо за майка ми?

— Откъде мога да знам? — отвърна той.

— А за семейство Гайтан?

— Откъде да знам?

При тези думи тя се вкопчи в него, сякаш ги грозеше опасност да изменят на щастиято си и да се изгубят сред мрака. А мракът се бе

спуснал изведнъж. Между хълмовете едновременно с Вечерницата блесна светлинка. Селото беше толкова бедно, че почти не се виждаха никакви светлини, докато небето се покри изведнъж с хиляди звезди.

Върнаха се у дома, в своя дом, който сега бе малката гостоприемна къща с градината. Истинско чудо бе, че те двамата отново се бяха намерили между живота и смъртта сред този размирен безумен свят.

Следващият ден беше по-хубав от всички досега. Селия каза:

— Дъждовният период току-що приключи. Всичко цъфти. Слънцето още не е горещо, а е само ясно и прохладно.

На третия ден двамата се разхождаха бързо напред и назад по пътеката в градината. Тя бе облегнала лакътя си върху неговата подкрепяща я ръка. Ненадейно той заговори:

— Селия!

Гласът му беше съвсем променен. Тя се извърна бързо, сложи ръка върху устните му и каза:

— Знам какво искаш да ми кажеш. Няма защо да го казваш, аз го знаех още преди да дойдеш. Ала не исках да съкращавам с мисли за раздялата малкото време, което имаме. Ти трябва веднага пак да си вървиш.

Той също не се учуди. Каза само:

— На времето, когато се разделихме, аз ти обещах, че ще се видим отново, и удържах обещанието си. Сега пак ти го казвам. Само че този път няма защо да идвам аз. Ти ще дойдеш при мен.

Тя го съпроводи до вратата на градината, когато колата пристигна. На стопанката тяхната раздяла се стори толкова безгрижна, че тя само попита:

— Той ще дойде ли да ви вземе?

Селия отвърна:

— Още не знам дали аз ще отида при него, или той ще дойде да ме вземе.

VII

През следващите седмици Селия успя да се овладее напълно; не поставяше излишни въпроси, на които Антонио Мендес нито желаше, нито можеше да отговори. Преди тя беше весела и общителна, сега само привидно беше весела и общителна и особено в модното ателие, което държаха двете с Ана Мендес. Имаха добра клиентела. Останеше ли сама, Селия преглеждаше внимателно вестниците. Те пишеха подробно за освобождението на Франция от нацистите, за напредването на Съветската армия от Изток на Запад. На 20 юли 1944 година големи заглавия обявиха: „Безуспешен атентат срещу Хитлер!“ Нацистите бяха застрашени, ала все още не искаха да се предадат.

В Мексико приемаха за законно правителство на Испания емигрантското, а не Франко. А Селия се осведомяваше не само от вестниците какво става в Европа след откриването на втория фронт и не само чрез срещите си с другарите, които все така се вълнуваха и надяваха, а и от други, странични хора, с които случайно се бе запознала благодарение на шивашкия си занаят.

Една от техните клиентки правеше чести и богати поръчки в ателието. Вкусът ѝ напълно съвпаднаше с вкуса на Ана Мендес и на Селия Варела. Семейството на клиентката беше от Канада. Съпругът ѝ беше син на заможни родители, беше следвал във висши учебни заведения и говореше няколко езика. Отначало той бил съсобственик на едно издателство, ала скоро поел дипломатическата кариера; в момента беше посланик на своята страна в Мексико.

Селия почти не задаваше въпроси, макар че двете жени, които бяха на една възраст, обичаха да пият заедно кафе и да разговарят. Така канадката, госпожа Дюверже, покани веднъж Селия да им гостува в тяхната вила в Куернавака, за да могат двете да обсъдят там обстойно целия гардероб на госпожата — от костюмите до вечерните тоалети. Мъжът ѝ Робер бил получил поръчение да замине заедно с новото посолство на Франция веднага щом там се сложи край на последните бъркотии. Най-после тази ужасна война и фашизмът щели да бъдат

ликвидирани в Европа. Съпругът ѝ, заяви госпожа Дюверже, щял да бъде доволен, ако Селия се съгласи да им гостува няколко дни, тъй като и той щял да има възможност да упражни малко с нея своя испански, който щял да му бъде необходим по-късно за службата.

Госпожа Дюверже често казваше, че е благодарна на щастливата случайност, отвела я в модното ателие на двете испанки. Тя знаеше, че след победата на Франко Селия се е прехвърлила във Франция през Пиренеите, а оттам — в Мексико. Възхищаваше се от умерената веселост на Селия след всичко преживяно както и от нейната външност, и от вкуса ѝ.

Антонио Мендес посрещна дори с известно облекчение временното заминаване на Селия. Тя действително нищо не питаше, ала той имаше чувството, че непрекъснато чете върху лицето ѝ нейното мълчаливо, но вечно напрегнато очакване. Самият той беше напрегнат, почти отчаян. Отдавна вече бе изтекъл срокът, в който Алфонсо трябваше да им съобщи, че е пристигнал благополучно в родината. Такова съобщение обаче не се получаваше и в никой доклад от родината не се споменаваха нищо за него. Почти всяка новина, която достигаше до тях по един или по друг начин, беше винаги двусмислена и съдържаше нещо, което все повече усилваше тяхната надежда, почти, но винаги само почти, докато пристигнеше друга, съдържаща нещо уклончиво и несигурно, което донякъде бе проличало и в първата.

Мигел не вярваше, че Алфонсо е могъл вече да се включи във въстанията, избухнали на север, или да има нещо общо със стачката в Астурия; по това време той сигурно е бил все още по път. Научил обаче, че приятелят на Алфонсо, който му беше същевременно и свръзка, е бил арестуван. Малко след това бяха арестувани и двама ценни, еднакво разумни и предпазливи другари. Изглежда, мислеше си Мигел — ала той съвсем не беше сигурен в този тежък извод, за да може да го зададе дори като въпрос на някой от другарите си, — че Франко е започнал да действа особено решително и жестоко именно сега. Това не е някой хищен звяр, който удря диво около себе си с последни сили. Това е опасен хищник, готов винаги за скок. Франко е сигурен в себе си. Той има здрава опора, сериозна поддръжка. Американците ли? Наистина по това време те се биеха заедно със Съветския съюз срещу Хитлер. Само че нашият осведомител намеква

за някакви преговори, които, изглежда, се водят между франкистите и американците. Понякога някой нелегален знае повече от посланика в неговото посолство, някой нелегален в някое пристанище, предприятие или хотел...

Антонио Мендес се стъписа, когато една вечер тоя и жена му Ана седяха мълчаливи, замислени всеки за нещо свое, и тя каза, че Селия сигурно очаква дете. На неговия вълнуващ въпрос тя отвърна:

— То й личи, когато наблюдава нашите деца, пък се вижда и по лицето й. — И след малка пауза добави: — По-рано тя ми беше заявила веднъж, че иска и ще има дете единствено от Алфонсо.

Антонио се изплаши. Той не бе произнесъл нито дума пред никого, дори и пред жена си, за краткото пребиваване на неговия приятел тук. Не можеше да повярва, че Селия би споделила нещо.

В мисълта на Ана се събираха много нишки, които тя разплиташе наум. Преди седмици, може би бяха минали и месеци, мъжът й се бе замълчавал доста често и упорито; по същото това време той бе заминал при Мигел някъде извън града. От подобни срещи той се връщаше обикновено възбуден и винаги чувствуваше нужда да сподели нещо с нея. А нали по същото време и Селия бе заминала нанякъде за няколко дни под претекст, както сега, че ще гостува на семейство Дюверже в Куернавака? След това тя се бе сторила на Ана съвсем променена, и то по необясними причини. Сега вече Ана беше сигурна. Куриерът, когото очакваха тогава, е бил Алфонсо. На своя съпруг Антонио Ана каза само:

— Не. Селия не е споделила с мен нито дума.

След това и двамата замълчаха...

Невъзмутима, спокойна и весела се стори на всички във вилата в Куернавака гостуващата им Селия. Госпожа Дюверже знаеше, че тази прелестна и винаги любезна шивачка не е упражнявала открай време този занаят, макар че имаше истинска дарба за него. Тя знаеше също така, че Селия е републиканка и че живее тук в емиграция. Селия си позволяваше само от време на време да спомене някоя и друга дума за миналото и за бягството си, като например:

— Това манто, което обличам тук понякога, от една страна, защото ми е спомен, от друга, защото все пак ми е необходимо, когато неочаквано стане студено, го носех по времето, когато се прехвърляхме през планината във Франция.

Тогава госпожа Дюверже си помисляше:

„Смела жена и винаги весела“ — ала не питаше нищо. Сега тя беше решила да изпрати на Селия нова клиентка. Във вилата бяха дошли на гости и двама съпрузи — мъжът бил сътрудник на Дюверже в издателството. Сред гостите бе и един съвсем млад канадец на име Хенри Филд, който щеше да заминава заедно със съпруга на госпожа Дюверже за Европа.

Хенри Филд, който говореше добре френски, искаше да усъвършенствува и своя испански. Сега вече беше почти сигурно, че Дюверже ще бъде назначен посланик във Франция, а Хенри Филд — негов аташе. Бяха ги предупредили, че е полезно да знаят за работата си и испански.

Хенри Филд имаше съвсем младежки вид. Издателят от своя страна приличаше на учен. Жените разглеждаха модни списания. Хенри Филд често прекъсваше техния разговор, като гледаше Селия и никак не криеше, че тя му харесва.

На трапезата той седеше между нея и съпругата на издателя. Тук имало най-добра възможност, заяви той, да упражнява своя испански. И Селия се зае да му обясни разликата между испанския език в Мексико и в Испания.

По време на яденето пиха доста. След това мъжете продължиха да пият. Хенри Филд опита различни питиета, докато най-накрая се установи отново на своето уиски. Селия усмихнато го подкани да се въздържа. Тогава той решително остави шишето си сред мъжката компания, която се бе образувала междувременно. Селия прелистваше ту някой моден журнал, ту някое списание. Звънкият младежки глас на Филд често долиташе до тях:

— Борби с бикове. Прадо, Ескориал! Аз твърдо се надявам, че скоро ще им видим сметката! — И малко по-късно: — Ужасно хитра лисица е тоя Франко. Изпрати на Хитлер своя син легион, докато самият той остана вън от играта. Запази неутралитет в тази проклета война.

Селия не отместваше поглед от едно списание, сякаш нещо съвсем необикновено бе привлякло вниманието ѝ. Домакинът Дюверже, бъдещият посланик, заяви:

— Той е затворил херметически северната си граница и оттам не може да мине нито човек, нито оръжие. Потушава най-жестоко всяко

недоволство сред баските и каталонците.

Издателят каза спокойно:

— Сега там сигурно затварят и избиват много повече хора, отколкото в края на Гражданската война.

Младежки звънкият глас на Хенри Филд надвиши без никакво напрежение останалите гласове:

— И то без никой да му попречи. Именно защото запази неутралитет по време на войната, тая хитра лисица, тоя шмекер, точно това имах пред вид преди малко, успя хем да не се компрометира, хем да не се присъедини към немците и към италианците. Затова сега американците могат спокойно да преговарят с него. Ех, Дюверже, кога най-после ще ни изпратят в Мадрид?

Селия бе прелистила няколко страници и сега гледаше втрещено някаква нова снимка. От възбуда Филд неочаквано скочи, допря за миг главата си до главата на Селия и се върна отново на мястото си. Селия смачка нещо в ръката си.

— Моля, моля! — извика засмяна госпожа Дюверже. — Това е нашата рисунка!

Селия заоправя старателно листа хартия. При това си мислеше:

„Какви мерзавци са тия мъже! Колко е гаден този Хенри Филд! Безразсъден, глупав, тъп! Никаква вяра, никаква цел. Само да получи назначение за Мадрид. Това е неговата цел — да запази мястото си като аташе. Всичко друго му е безразлично.“

VIII

Всичко, на което Мигел и другарите му се бяха надявали, дори бяха сигурни, че ще се случи, не стана. Франко пазеше неумолимо отново възстановената власт на господарите.

Ала хората не се отказват така лесно от съкровения си надежди. Не се свиква с големите разочарования. Отчаяние, очакване, ново отчаяние и нова надежда четяха другарите взаимно по лицата си. Докато най-последно в измъчените им сърца, в уморените им мозъци се загнезди увереността, че все още е рано да мислят за завръщане в родината...

И все пак онова, което ставаше или не стана в Испания, не беше обяснение защо нямаше никакви новини от Алфонсо Варела. Той отдавна вече трябваше да се обади, освен ако, да, освен ако не са го хвърлили в някой претъпкан затвор, в очакване на присъда, задържан може би още при пристигането си.

Сега вече всички разбраха, че Селия очаква дете. Въпреки отчаяната надежда за завръщане в родината и огорчението, че отново за сетен път трябва да се откажат от тази мисъл, техните ежедневни предположения за това и онова продължаваха както във всяко голямо семейство — за всевъзможни важни и маловажни случки. Току някой кажеше на друг:

— Значи, тя все пак си е намерила приятел.

— И добре, че е така.

— Не знам. Точно за Селия това ми се струва някак странно.

— Дали е испанец?

— Толкова много чужденци посещават тяхното ателие. Освен това тя самата ходи в различни семейства. Може някъде да се е породило някое увлечение.

— О, не вярвам, за Селия съществува само любов, никакви увлечения.

— Ще го научим някой ден.

Селия се бе пренесла в жилището на Хосе Батиста, тъй като там се бе освободила едната стая. Колкото и пресметливо студен и подигравателен да изглеждаше той, предизвикателен, твърд — с течение на времето в ъглите на устните му се бе загнездила някаква насмешка след всички преживени разпити и бягства, — у дома Хосе беше много грижовен глава на семейство. Грижеше се непрекъснато за жена си и за дъщеря си Габриела. Когато хората заговориха упорито за Селия и за предполагаемия баща на детето ѝ, Хосе си спомни как му бяха заръчали да откара Алфонсо Варела с най-голяма предпазливост с една кола вън от града, за да се срещне там с Мигел. Той си каза:

„По време на своето кратко пребиваване тук той се е срещнал с жена си. Може би другарят, който твърдеше, че е срещнал Алфонсо в тъмното, се е натъкнал на него случайно.“

Дъщерята на Хосе, Габриела, която беше още съвсем млада, се бе влюбила лудо в един мексиканец. Баща му притежаваше доста надолу на юг ферма, та синът често идваше в града да търгува с тютюн. Негова роднина била съученичка на Габриела, ала приятелството между двете момичета скоро охладняло, щом синът на тютюнопроизводителя престанал да ухажва далечната си братовчедка и неочаквано бе решил твърдо да се ожени за младата испанка.

Баща му беше страстен привърженик на президента Карденас, който бе национализирал чуждестранните нефтени компании. Фермата му не беше голяма и изискваше доста труд и грижи. Семейството беше порядъчно, Хосе Батиста не можеше да отрече това, ала все пак те бяха извънредно чужди както за него, така и за жена му. А ето че дъщеря им така неочаквано се бе привързала най-сериозно към хубавия горд момък. Теглеше я много по-силно към фермата на юг, отколкото да се завърне обратно в родината, която тя бе напуснала като малко дете.

Пред любовта ѝ бе отстъпила и мисълта, че ще трябва да пусне корени далеч на юг в тази страна, далеч от родителите и от най-близката си среда. Хосе, баща ѝ, страдаше дълбоко от това, че неговият собствен живот, с всички преживени опасности, с бягството, арестуването, повторното бягство, за които той често ѝ бе разказвал, съвсем нямаха върху Габриела такова силно влияние, както той се надяваше; тя много лесно прерязва нишките, които я свързваха с другарите по съдба, явно не държеше на тях, нито пък имаше чувство за общата им емигрантска съдба.

След женитбата на Габриела, която Хосе и жена му преживяха твърде болезнено, Селия се пренесе в стаята на дъщерята. Никъде другаде нямаше да намери по-подходящо жилище за себе си и за бъдещата си рожба. Тя дори успя донякъде да поутеши Хосе:

— Защо се оплакваш? Та това са свестни хора. Габриела обича момчето, то също я обича. Тя беше дете, когато ние трябваше да бягаме от родината.

— Нима ти, именно ти ми казваш това? Нима и според теб всичко, което тя знае за мен, за всички нас, няма никакво значение за нея?

— Има си то значение, има, постепенно, по-късно, тя ще го почувствува. А там, във фермата на своето ново семейство, ще разказва за всички нас.

Сега Селия и Ана Мендес бяха затрупани с неочаквано много работа в ателието си. Получаваха поръчки преди всичко от канадката. Тя, изглежда, почти не бе забелязала, че отношението на Селия към нея бе охладняло след гостуването ѝ в тяхната вила.

Откриването на ново посолство в Париж се бе позабавило. Госпожа Дюверже поиска съвет от Селия какви дрехи ще ѝ бъдат необходими, за да пристигне добре облечена в този град, за който, както всеки знае, се говори, че отдавали голямо значение на това.

Селия имаше нужда от пари, имаше нужда и от работа, за да няма време да се задълбочава в отчайващите си мисли. Детето ѝ трябваше да бъде весело и здраво. Не питаше никога за Алфонсо, беше убедена, че щом научи нещо за него, Антонио Мендес ще ѝ го каже. Антонио пък се измъчваше от нейното храбро мълчание. Понякога дори сам се питаше, макар и само за миг, дали не би било по-добре да я излъже, че е пристигнала новина от него, вместо да се придържа строго о жестоката истина. Защо не съобщиха дори дали той е пристигнал? Нима са го арестували още при стъпването на родна земя? Или пък, тъй като са арестували другаря му, той не е заминал на юг, или може би не е жив вече? Или пък лежи някъде в затвор?

Ала той се отказа да съчинява лъжи само защото погледът на Селия го измъчваше...

И ето през последната зима на войната, малко преди да роди Селия, от Франция пристигна изчерпателно съобщение, че Алфонсо е пристигнал благополучно, само че не се знаело къде живее сега и така

било по-добре. Малко по-късно пристигна и писмо от сестрата на Ана, която беше омъжена за французин и която бе помогнала на двете жени след пристигането им във Франция. Тази именно сестра те използваха от време на време за препращане на пощата им.

Още при пристигането бяха предупредили навреме Алфонсо да не се обажда във фирмата, търгуваща с корабно оборудване. Ходили били да питат там за него и сега полицията го дебнела. По време на разпит, след побой, един другар бил произнесъл неговото име, тъй като смятал, че той е вън от страната и е на сигурно място. Затова сега Алфонсо трябваше да продължи живота, който бе водил преди своето заминаване. Под чуждо име, местейки се от град на град.

— Ние ще го видим отново твоя татко, сигурно — успокояваше Селия нероденото си още дете.

Тя беше сигурна, че детето ще бъде момиченце. Щеше да се казва Луиза.

Съветската армия си проправяше път на Запад. През август Париж бе освободен. През декември обаче Хитлеровият генерал Рундщет бе забавил за известно време войната с цената на много убити и осакатени. От кръвта, която тогава бе пролята в Ардените, нацистите почерпаха още веднъж няколко капки надежда...

Бягайки, Мусолини бе заловен и разстрелян заедно с любовницата си недалеч от швейцарската граница; обесили ги след това един до друг с главата надолу. Хитлер се бе самоубил в своя бункер, когато съветските войски завзеха Берлин. А Франко си седеше в Ескориал. Всяка година празнуваше тържествено деня, в който бе пристигнал в Испания със своите марокански полкове.

Детето на Селия видя светлината на белия ден през март 1945 година — шарена светлина, с мрачни и с ярки петна, сякаш прозираща през короната на огромно дърво...

IX

Селия измисляше модели и шиеше в ателието и през следващите няколко години. Беше все така спокойна. Ала сега беше и притихнала.

Една вечер тя остави детето си при госпожа Батиста и както често правеше някога, отиде да посети семейство Мендес.

Двамата Батиста се бяха привързали силно към Луиза, както едно време бяха привързани към собствената си дъщеря Габриела, и както сигурно още държаха на нея. Луиза бе станала вече на четири години. Беше весела, каквато бе и майка ѝ на времето. Отдавна вече я пускаха да играе със съседските деца. Тя често лудуваше и сама, въртейки се безшумно като лист, необременена от грижите на възрастните...

Селия се зарадва, че завари Ана сама.

— Дошла съм да поговорим. Ние двете с теб отново сме отрупани с работа и в ателието, и у дома за нашата госпожа Дюверже, а сега пък и за приятелката ѝ.

Ана Мендес каза сухо:

— Ту вечерна рокля за едната, ту следобеден костюм за другата. Госпожа Дюверже писала на приятелката си, че в Париж полите съвсем не били толкова широки, колкото се предполагало тук, когато станело дума за френската мода. Помоли ме да ѝ купя още два метра плат от същия магазин...

Селия каза:

— Трябва да те попитам и затова именно прескочих дотук, как преценяваш ти госпожа Дюверже, искам да кажа, като човек?

— Като човек ли? Какво имаш пред вид?

— Ами ето какво, Ана. — И тя заразказва бързо и възбудено, че най-после получила първото писмо от Испания чрез собственика на магазина Дон Пабло, чийто адрес дала на своята приятелка Жаклин в Париж. Писмото от Испания ѝ било изпратено чрез тази Жаклин и било писано от нейната леля Хосефа, за която тя едва си спомняла. Майка ѝ живеела сега при лелята, при по-възрастната си състоятелна сестра. Лелята ѝ пишела, че прибрала майката на Селия в своята вила.

Ала нещастната жена била смъртно болна; единственото ѝ съкровено желание било да види още веднъж любимата си дъщеря. Понякога дори си въобразявала, че е достатъчно само да повика Селия, защото отдавна вече не разбирала, че дъщеря ѝ живее толкова далеч. Впрочем и тя самата, Хосефа, не разбирала това. И бе прибавила в писмото: „Ако искаш още веднъж да видиш майка си, трябва да дойдеш веднага.“

— Но тук нямаме консул на Франко — каза Селия. — Не ми се вярва испанският консул в Париж да ми позволи да се върна в родината. Дори френският консул тук в Мексико не пуска никой испански емигрант да замине за Франция. Ако госпожа Дюверже е поне донякъде свестен човек, би могла да ми помогне. Консулите често са в добри отношения помежду си.

Ана втренчи поглед в приятелката си.

— Ти си се умопобъркала.

— Аз ли? Защо? Какво неестествено има тук? Да видя отново майка си и да ѝ покажа детето си?

Антонио Мендес се бе върнал посред разговора на жените.

— Селия съвсем не се е умопобъркала — каза той, — една част от нашето ръководство скоро ще се прехвърли във Франция. Всеки търси начин за това. А вие винаги сте казвали, че тая ваша Дюверже е добродушна жена.

— Ама Селия не е член на ръководството!

— Тъкмо затова не е и под наблюдение.

Тази вечер двамата съпрузи не говориха повече по този въпрос. Селия се върна при детето си.

Един ден канадката пристигна на посещение в Мексико. Беше дошла да продаде вилата. Пиха двете със Селия кафе както преди и тя изслуша молбата ѝ и веднага отвърна, че е готова да ѝ помогне. Щяла да пътува обратно с част от персонала на посолството в Париж, та много лесно можело да впишат и името на Селия и на детето ѝ в списъка.

Заминаването се проточи, така че още преди тръгването Селия получи съобщение, че майка ѝ е умряла. Селия заяви, натъжена и спокойна, ала решителна, че въпреки това ще замине...

Два дни преди заминаването на Селия в семейство Батиста се случи нещо, което принуди Селия да се подслони още веднъж при

Антонио и Ана. Хосе Батиста беше силно огорчен, задето дъщеря му Габриела никога не съпровождаше мъжа си в Мексико, когато той идваше тук по своята търговия, което щеше да ѝ даде възможност да се види с родителите си и да им покаже детето си. И ето, тя ги извести, че ще ги посети. Вече очаквала второ дете. Новината предизвика спречкване между съпрузите Батиста. Жената настояваше, че е съвсем невъзможно да наемат хотелска стая. Какво ще каже зет им, ако те не приемат всички в собствения си дом? Дъщерята дори им беше писала: „Вие, майко и татко, ще останете да си спите на леглата. Ние можем да спим и на дюшеци на земята.“

Селия само се разсмя с някогашната си спокойна весела усмивка на караницата на съпрузите Батиста. И побърза да успокои Хосе, че Габриела явно е доволна от брака си.

Селия опразни своята стая. Въпреки възбудата от предстоящото пътуване тя все пак любопитствуваше да види отново Габриела. Когато се сбогуваха, Габриела ѝ каза тихо:

— Да, Селия, аз очаквам своето второ дете. Нима всичко останало е само сън? Моят баща мисли, че аз изобщо съм забравила Испания. О, Селия, понякога си мисля, че животът ми в тази ферма е само някакъв сън и че онова, което преживях като дете в Испания, е било единствената същинска действителност.

При едно от последните си посещения у семейство Мендес Селия доведе и детето си. Тя каза:

— Нося я в шал-ребосо като мексиканка. Винаги съм мечтала за това: Луиза да си играе някога с вашите деца.

Антонио Мендес я погледна сериозно и замислено. Жена му се занимаваше нещо с децата. Антонио каза:

— Когато наистина се върнеш у дома, не забравяй нито за миг, че на всяка крачка сигурно те следят. Опитах ли се да се срещнеш с Алфонсо, това може да означава и твоят и неговият край.

Ана също се намеси в разговора:

— Мигел ми бе разказал веднъж, че малко след като Хитлер бе завзел властта в Германия, държавната полиция там, която се нарича гестапо, открила в бележника на някакъв важен тип, когото арестували, мисля, че бил водач на младежката организация, някаква дата, просто надраскана там, и после шпиони проследили съвсем незабелязано задържания из града, но той, щом забелязал своя приятел отдалеч, се

хвърлил под една кола, насъбрали се много хора и приятелят му избягал. Разбираш ли защо се сетих за това сега?

— Да — отвърна Селия, — можете да бъдете спокойни.

Когато отведе Селия до летището, където я очакваше Дюверже, Антонио Мендес каза:

— Признай, Селия, че заминаваш заради всички нас, за да изпълниш задачите, които ще ти възложат в Париж, но и не само заради нас. Надяваш се да видиш отново Алфонсо.

Селия го погледна учудено.

— Нима мога да се откажа от надеждата? Аз положително ще го видя отново. Знам това.

Когато Селия замина заедно с детето и дъщеря им Габриела се върна със семейството си във фермата на своя свекър, Хосе скоро започна да се отнася към жена си толкова грубо, рязко и подигравателно, както никога преди. Новите наематели в опразнената стая се сменяха често, защото никой не можеше да понася неговите грубости. Дъщерята им пишеше рядко и не се върна никога повече.

Х

Щом майка ѝ прехвърлеше ръка през рамото ѝ, на Луиза ѝ беше все едно дали пътуват с автобус в град Мексико от дома на семейство Батиста на гости у семейство Мендес, или летят със самолета над Атлантическия океан заедно с госпожа Дюверже и персонала на канадското посолство. В Париж тя беше учудена, защото не разбираше какво казват хората, ала Селия набързо ѝ обясни много неща. В Испания Луиза стана неспокойна не защото езикът звучеше по-различно и тя трябваше да си напруга ума, а защото от възбуда Селия често притискаше силно рамото ѝ. Детето току поглеждаше майка си от страни. Какво се беше случило? Какво имаше още да се случи? Защо лицето на мама се беше променило така?

Селия бе се справила благополучно с всички разпити на испанските власти в Париж и на границата. Преди всичко ѝ помогна писмото на леля Хосефа. Тя беше съпруга на покойния търговец Алберто Рамирес, уважаван гражданин, някогашен собственик на известна фирма за търговия на едро с текстил в град Б.

Пред властите Селия не спомена, че още в Мексико бе получила второ остро и укоризнено писмо от леля си Хосефа със съобщението за смъртта на майка ѝ. Защото в такъв случай завръщането ѝ в родината ставаше ненужно.

Сега тя минаваше заедно с детето си почти по същия път, по който бяха минали, напускайки Испания, само че в обратна посока. Припомняше си всичко. Нямаше нужда дори да напруга мисълта си:

„Тук групата ни трябваше отново да се раздели. Останахме Мендесови, аз и децата от дома, и още неколцина бежанци, които се бяха присъединили към нас. Алфонсо и двамата му другари вървяха ту с нас, ту с някоя друга група. Тук ни откъснаха от големия поток бежанци. Защо ли бие сега камбаната? И защо стоим толкова дълго на това място? Познах ви, огромни дънери на двете отрязани дървета, които, кой знае защо, са ви оставили да лежите тук зад тази редица от нови бараки. Само че сега дънерите ви са се покрили изцяло със

зеленина. Отсечката, която преминаваме сега, е истинското, действително преживяно време, докато всички онези години, които последваха, бяха само прах. С изключение на дните, които преживях заедно с Алфонсо — само те бяха истински, само те не бяха прах...“

— Наричат ме Конча — каза възрастната любезна жена, която ги посрещна в Б. в градското жилище на леля Хосефа. — Госпожа Рамирес живее почти постоянно в своята вила. О, това е вашето дете? Какво хубаво момиченце! — Тя им поднесе кафе и бисквити. Може би бе забелязала колко изгладнели са гостенките.

Селия се огледа в стаята. Картините по стените, стари и нови майстори, бяха доста хубави. Селия се страхуваше само, че детето може да се изплаши от разпятието, което стоеше на ниска подставка. Лицето на Христос, белязано от всички преживени и бъдещи страдания, беше извънредно близко. Но Луиза, привикнала с мексиканските разпятия и светци, само попита:

— Защо кръвта, която тече по него, не е червена?

Чак когато се наложи Селия да я остави при Конча, уверявайки я, че скоро ще се върне, малката се разплака. Досега Луиза бе плакала само три пъти през живота си. Сега обаче тя заяви, че ще плаче, докато се върне майка ѝ. Когато Конча я увери, че тя няма толкова сълзички, Луиза отвърна:

— Ще видиш, имам.

— Не — отвърна Конча, — защото аз ще ти ги бърша ей с тази кърпичка. Я погледни какви ангели и звездички са избродирани по нея и след това няма да пуснеш нито една сълзичка повече.

Веднага след тези думи детето застина в търпеливо очакване...

Селия замина за село Сан Педро.

„Тук спряхме да почиваме. Привидно атаката ни бе сполучлива. Бяхме щастливи. После Франко завзе отново селото.“

Селия се спря пред белия фронтон на вилата. Рамирес я беше купил след Гражданската война заедно с малко земя, за да заживее като земевладелец. Същевременно се занимаваше и с банкови операции...

Хосефа Рамирес, по-възрастната сестра на покойната майка на Селия, беше красива жена на младини. Още по време на Гражданската война тя вече беше омъжена за този заможен мъж. Селия едва си спомняше нейния единствен син, братовчеда Емилио. Рамирес бе успял да продаде изгодно своята фирма за търговия на едро с текстил

малко преди изборната победа на Народния фронт. Той винаги успяваше навреме да надуши накъде клонят събитията и винаги бе съумявал да се осланя само на собствените си устойчиви убеждения. Още тогава той инстинктивно беше недоволен от това, че по-малката сестра на Хосефа се бе омъжила за този републикански лекар. В същност отначало шурейт и жена му им гостуваха в тяхното градско жилище. По онова време по-скоро беше полезно, отколкото вредно за Рамирес да има такъв шурей. Като дете Селия беше играла понякога заедно със своя братовчед Емилио... После бе извършен генералският преврат и Франко пристигна със своите марокански полкове. Алберто Рамирес усети — въпреки ожесточената съпротива на републиканците, въпреки наличието на интернационалните бригади, — че Франко ще победи и ще се задържи. И тогава той забрани на жена си Хосефа да се занимава повече с републиканското лекарско семейство. Той остана в града, когато Франко го завзе...

Прислужницата огледа още на вратата любопитно Селия, която явно очакваха тук. И във вилата стоята, в която я въведоха, не беше грозна. И тук имаше разпятие, само че готическо, високо горе на стената, а по останалите стени имаше най-различни картини, пейзажи и портрети. Вуйчото, търговец на текстил и земевладелец, явно бе имал слабост към изкуството.

Леля Хосефа се появи с държане, което трябваше да внуши респект на посетителката. Тя все още беше представителна жена. Бял кичур коса се проточваше през цялата ѝ червеникавокафяво боядисана коса. Тя поздрави Селия със студена любезност, после гласът ѝ прозвуча направо сурово:

— Защо не дойде по-рано? И защо въобще идваш сега? Нима не получи писмото ми за смъртта на майка ти? За щастие тя изобщо не разбра къде живееш. Защо напусна страната след Гражданската война? И защо ти беше нужно да заминаваш толкова далеч? Какво прави отвъд Океана? Къде е мъжът ти? Какво работи той?

— Собственик е на една голяма търговска къща — и Селия разказа приблизително онова, което Алфонсо ѝ бе разказал веднъж за своя спътник на парахода. После добави: — Оставих детето си във вашето градско жилище, лелю.

Хосефа я погледна учудено.

— Детето си? Тук? Индианско дете?

— Детето ми е с испанска кръв. Можете да бъдете съвсем спокойна.

Сега лелята се разплака.

— Смъртта на майка ти беше много тежка и за мен. Изглежда, моите страдания няма да имат край. Синът ми Емилио падна убит в края на Гражданската война. Може би дори той беше последната жертва. Защото по това време ние вече отдавна бяхме победили, ала имаше все още няколко разбойнически гнезда в Пиренеите. После умря и мъжът ми.

— Мъжът ви? През Гражданската война?

— Не, не, една година след Световната война. В Америка. Замина там по търговски сделки. Самолетна катастрофа.

Една минута госпожа Рамирес остана загледана право пред себе си. После каза съвсем неочаквано:

— Къде ще живееш? Как смяташ да живееш тук? Предполагам, че не си пристигнала тук след смъртта на майка си на екскурзия?

— Разбира се, че не. Надявам се, че ще мога да преспя няколко нощи тук или във вашето градско жилище? След това ще си потърся работа.

— Нима няма да се върнеш при мъжа си?

— Не. Той искаше на всяка цена да остане там, а аз исках на всяка дена да се върна в Испания. Ние се разделихме.

— Нима така е прието там?... Щом търсиш работа, аз ще мога да ти помогна с някой и друг съвет...

— Време е за инжекцията! — чу се откъм вратата нечий заповедно-насърчителен глас.

Леля Хосефа каза:

— Това е моята племенница Селия, а това е госпожица Тереса.

Тереса стоеше изправена като свещ, тъмната ѝ рокля ясно очертаваше хубавата ѝ висока фигура. Лицето ѝ не беше грозно, не беше в същност и високомерно, ала отблъскващо, малко напрегнато, неестествено. Тя поздрави Селия, ала погледът ѝ беше недоверчив.

„Защо тази жена е така нащрек? — помисли си Селия. — Аз нямам намерение да ѝ отнемам нищо.“

— В тази стая, на това легло — поде леля Хосефа; междувременно Тереса бе облякла бяла сестринска престилка над

роклята си, — умря майка ти. Ако се случи да пренощуваш някога тук, ще спиш в същата стая — добави тя, сякаш искаше да я накаже с това.

Тереса провери пулса ѝ, измери кръвното налягане и постави инжекцията — правеше всичко, което можеше да подсили и да продължи този живот.

После госпожа Рамирес каза:

— Моля ви, Тереса, да ми покажете наредената трапеза. Ти, Селия, не можеш да вземеш участие в нашата тържествена вечеря, понеже тази година си в траур. — Тя забравяше, че траурната година важеше и за нея — сестрата на покойната. — Това, че си се върнала в Испания, не може да остане тайна. Освен туй хората не са забравили кой беше баща ти. Бяха започнали разни приказки още когато тежко болната ти майка намери подслон тук. Но хората разбраха, че правилно съм я подслонила. Дори ме уважаваха за това. Аз винаги казвах: не мога да се сърдя на собствената си сестра, която е толкова сериозно болна, за онова, което е вършил мъжът ѝ по време на Републиката. Баща ти искаше да те праща да се учиш все в светски училища и други подобни. Така поне ще можеш сега сама да се грижиш за себе си. Често се случва лошото да е примесено с добро...

В една тясна продълговата зала бе сложена маса за гости, с пъстър керамичен сервиз в народен стил, ала с кристални чаши и сребърни свещници със свещи.

— Тереса, детето ми, ти винаги всичко вършиш по мой вкус!... Да изпием по чашка кафе със Селия, преди да я откара автобусът в града. Той пристига с последната работническа смяна.

Тереса, която бе свалила сестринската си престилка, сервира кафето в хола. Леля Хосефа се обърна живо към нея:

— Тереса, Тереса, само за едно те моля: бъди мила с господин Ечевария. Той прие поканата да дойде само заради теб. Колко пъти вече съм ти говорила за това! На тази възраст никога вече няма да имаш такъв обожател, дори кандидат за женитба, като господин Ечевария. Защото той има искрени намерения. Вземи пример от моята племенница. Тя е изоставила мъжа си, хем има дете. А ти искаш да тъжиш вечно за първата си любов!

Тереса и Селия си размениха бързо по един страничен поглед. При това очите им се срещнаха. Всяка прочете в погледа на другата: „Тая жена ги дрънка какви ли не за тебе.“

Тереса отвърна:

— Щом свършим инжекциите, тоест през следващия месец, мен ме очакват в моята болница.

— Как не искаш да се откажеш от това!

— Казах ви още веднага и все ви повтарям, че обещах на сестра Вероника да се върна в уговорения срок.

— Внимавай, Селия, да не изпуснеш автобуса, който докарва последната смяна работници от града. Впрочем това са работниците от текстилната фабрика, която снабдява фирмата, ръководена от господин Бордатеги, който може би, повтарям, може би ще се съгласи да те назначи за секретарка.

XI

— Боже мой, какви сте ми ранобудници! — възкликна Конча, когато рано сутринта Селия тръгна с детето да се разходи из града.

Тя вдъхваше дълбоко особено силния рано сутрин мирис на жасмин, който толкова дълго не бе усещала; Луиза подражаваше на майка си. Отначало Селия се чувствуваше волна, освободена от всякакви задължения, приказки и погледи. Разхождаха се из спокойния квартал. Понякога тя побягваше с все сила заедно с детето и се спираше неочаквано на някой ъгъл, сякаш точно там щеше да се сблъска с един определен човек, тичащ насреща ѝ.

Всички къщи в този квартал бяха неприветливо тихи и чисти, все вили и дву- и триетажни къщи за наематели. Тя седна заедно с детето в една малка градинка — двете бяха почти първите посетители за този ден, с изключение на ято гълъби. Наблизо имаше само неколцина пеещи и подсвиркващи си закъснели минувачи, които се прибираха в къщи и може би случайно минаваха оттук. Неочаквано се приближи една старица с раздърпани пъстри дрехи, която искаше да ѝ гледа на ръка още рано сутринта. Старицата сигурно и денем, и нощем дебнеше за клиента. Селия не възрази, тъй като така по-бързо щеше да се отърве от нея. Събуди се от своите мисли едва когато жената посегна към малката ръчичка на Луиза, и ѝ подаде няколко монети... Вече не бяха двете сами. Всякакви дребни хорица — фризьори, пекари, куриери се бяха спрели на групички да си побъбрят. Настрани от тях ваксаджиите дебнеха първите обувки, по които вече се е полепил утринният прах.

Селия съзря зад храстите пощенска сграда, която събуди у нея чувството, че не е изоставена сама на себе си. Можеше да пусне там една картичка за Жаклин. Ех, да можеше! Жаклин, нейната приятелка от времето, когато бе живяла в Париж, щеше да държи връзка между Селия и испанската група емигранти във Франция. Сега Антонио Мендес се числеше към парижкото ръководство, след като беше взето решение да се изпратят там опитни другари.

Студената война бе последвала кървавата Световна война след съвсем кратка пауза, която не бе стигнала на хората дори да си поемат дъх. Тя не бе избухнала след обявяване на война, а се бе промъкнала в различните страни е изселванията, с недоверието на хората един към друг, на една група към друга, с истеричната пропаганда срещу Съветския съюз. Онова, от което испанските емигранти в Мексико се бяха страхували, сега ставаше открито навред в тяхната родина: Франко можеше да действа напълно свободно не само при изстребване на партизаните, наричани в страната герилероси, а и преследвайки всички републиканци; той надушваше всеки, който имаше или беше имал нещо общо с тях.

Луиза наблюдаваше внимателно линиите на малката си длан; беше видяла как го прави гледачката. После захапа медената сладка, която Конча ѝ бе дала.

„Как могат да ме открият тук? — мислеше си Селия. — За каква работа могат да ме използват? Аз не бива да оставам дълго в това жилище...“

Луиза ококори учудено очички, когато се върнаха в градското жилище на леля Хосефа и я завариха там много изправена, с подчертано строга рокля, ала с необичайни, биещи на очи украшения. Детето погледна жената също така строго, както и жената детето. Госпожа Рамирес прокара ръка над косичката на малката, както се бърше прах по статуя или по ваза.

— Значи, това е дъщеря ти! Като си помисля, че и аз можех да имам внуци сега, ако червените не бяха убили моя Емилио!... Имам да говоря с теб за важни неща, Селия. Конча! Погрижи се за детето!... Както се надявах, ще те назначат, мястото е скромно, но отговорно, във фирмата за търговия на едро с текстил, която по-рано бе сдружена с фирмата Рамирес. Тя взема на работа само изключително доверени хора. Моята препоръка ще ти бъде достатъчна. Шефът на фирмата господин Бордатеги ми беше на гости и аз веднага се възползувах да уредя твой въпрос.

Хосефа Рамирес погледна строго Селия право в лицето.

— Първоначалната ти заплата ще ти се стори ниска, защото няма да можеш да живееш на широка нога. Затова побързах да ти намеря удобно и не скъпо жилище в един нов строеж с голямо общо патио, защото аз имам нужда от градското си жилище за себе си и за гости.

Отначало, като започнеш работа, ще можеш да оставяш детето при Конча. Ала само на първо време. После ще го изпратиш на училище в манастира „Санта Клара“. Ти самата каза, че ще пратиш детето си — как се казва то? Луиза? — в испанско училище. Разбра ли всичко?

— Да, леля Хосефа, много ви благодаря.

И същевременно си помисли:

„Тази Хосефа наистина ще ми помогне, щом ще ме назначи в някаква канцелария. Така ще мога да бъда полезна на своите испански другари и ще мога да пиша на Жаклин, щом се настаня в новопостроения блок.“ В мислите ѝ се прокрадна смътна, но твърда надежда, че щом си намери приятели, навярно ще може да научи нещо и за Алфонсо.

Леля Хосефа би била изненадана, че Селия веднага прие с благодарност нарежданията ѝ, ако не смяташе за съвсем естествено всеки да следва нейните нареждания.

В канцеларията Селия бе посрещната от чиновниците доста сдържано. Бързо се бе разчуло чия роднина е. Защо госпожа Рамирес изпраща своята племенница на работа именно тук? Подобни въпроси бавно заглъхнаха, тъй като Селия се оказа любезна и услужлива и чистосърдечно молеше да ѝ помогнат, щом не разбираше нещо веднага. Обясни на колегите си, че дълги години не бе упражнявала професията си. Затова сигурно ще се налага често да моли за съвет.

Първия ден детето бе плакало, след като остана само с Конча. Сега оставаше вече, без да се противи. Било защото единствено лицето на Конча му беше близко сред всички останали непознати лица, било защото само разбра, че „трябва“ — из един път то бе пораснало.

Когато Селия се премести да живее в новопостроения блок, Конча идваше рано сутрин да вземе детето. Конча харесваше Селия и Луиза. Нищо обаче не беше в състояние да разклати нейната преданост към госпожа Рамирес. Тя пренесе няколко стари мебели в жилището на Селия, както ѝ бе заповядано.

Отначало Селия одобри жилището си — тя беше една от първите обитателки на жилищния блок, — сградата имаше голям вътрешен двор, така нареченото патио, сред тревата растяха две малки палми и имаше покрит с цветни плочки басейн. Луиза си играеше там, когато Конча идваше само за да я целуне набързо и да ѝ каже, че този ден ще трябва да обслужва госпожа Рамирес.

Само след няколко седмици новопостроеният блок се изпълни с безброй обитатели. Тревата бе стъпкана. Спряха водата на басейнчето с шадраванчето. Когато се връщаше от работа, Селия чуваше шум и смехове, и караници, и китари, и сърдити ругатни, и танцова музика. Над всеобщия шум се издигаше един несравним ангелски гласец, тъй че за миг всичко наоколо замлъкваше да го чуе. Често избухваха караници по най-различни поводи, всички слушаха внимателно и следяха с поглед тупаницата, насърчавайки биещите се с: „Давай! Дай му да се разбере!“ После отново се разнасяше ангелският глас и Селия разбра, че това бе гласът на един необуздан младеж, който също с удоволствие се включваше в побоищата на връщане от работа. Не само блокът се оказа тесен, всяко жилище беше твърде малко за своите обитатели и хората гледаха да прекарват времето си колкото се може повече на двора. Селия и тук беше любезна и услужлива към всички.

Тя въздъхна облекчено, когато най-после видя надписано от Жаклин писмо. „Сега вече в Париж знаят къде живея. Никога и никъде няма да съм сама.“ От предпазливост Жаклин бе отишла на едnodневна екскурзия от Андай в Испанските Пиренеи.

Когато видяха Селия да се връща от работа, съседите ѝ извикаха: — Имате писмо.

Защото, щом раздавачът донесеше пощенски картички, всички веднага ги преглеждаха, сякаш се чувствуваха затворени в този голям жилищен блок. Сред обитателите му имаше чиновници, чието положение беше още по-тежко, отколкото на Селия, малко печелещи занаятчийи, продавачи, дребни пощенски и железопътни чиновници, страхуващи се вечно да не ги уволнят, и други, които вече бяха уволнени и гладуваха известно време, докато се наложеше да напуснат и жилището.

Вечер обаче всички се събираха заедно, весели и сърдити, разговаряха и пееха, и току някой подвикваше на Селия:

— Хей, красавице! Къде се бави толкова дълго твоичкият?

За да избегне излишни въпроси, Селия бе разказала на съседите си:

— Моят е моряк.

XII

Тереса дойде за малко, за да види дали всичко при Селия е наред — с работата и жилището.

„Дали е дошла по поръчение на леля — помисли си Селия — или по свое желание?“

На тръгване Тереса каза:

— Чудя ви се как понасяте всичко това, Селия, цялата тази бъркотия. Този шум.

Селия отвърна усмихнато:

— За щастие хората и спят понякога. — И после добави: — За жалост не всички по едно и също време.

Тереса отвърна:

— И в моята болница не всичко е спокойно. Но все пак има часове, в които мога да бъда свободна. — В същото време си помисли: „Тя трябва да има някаква причина, за да понася всичко това. А тая баба Рамирес излива омразата си към покойните родители върху младата жена!“

След няколко дни Тереса дойде с кола да вземе майката и детето. По пътя разказа:

— Леля ви е на почивка в Балеарските острови. Аз няма да я видя повече. Обещах на сестра Вероника, че ще се върна най-късно следващата седмица в болницата. Имах още малко работа тук в града. Във вилата ще бъдем съвсем сами.

Селия си помисли:

„Какво иска Тереса именно от мен? Защо настоява да останем насаме?“

Скоро след като пристигнаха, Тереса разведе гостенките си из патиото. Детето се заслушваше в тишината, погали с ръка пъстрата мозайка на басейна, като се опитваше да хване с ръка капките вода.

Във вилата Тереса каза:

— Избери си в коя стая искаш да спиш, макар че госпожа Рамирес смята, че трябвало да се настаниш в стаята, където умря

майка ти. — И после добави, без да чака въпрос: — Майка ти умря спокойно. Вярно е, че често питаше за теб, но тя си мислеше, че ти само си излязла. Напоследък тя беше изгубила чувство за време...

Над бюрото на лелята бяха окачени много фотографии на единствения ѝ син Емилио, който бе паднал убит малко преди края на Гражданската война, когато Франко ликвидира последните метежнически групи в Астурия. На всяка от тях Емилио бе на различна възраст — като момче при някакво сложно упражнение на гимнастически уред, като млад човек в униформа с много ордени.

Селия посочи момчето на гимнастическия уред.

— Аз го познавах такъв. Дори мисля, че тогава се възхищавах от него. Вие сигурно го познавате от по-късния му период?

Тереса отвърна сухо:

— И още как!

— Какъв стана той в същност?

— Че какъв може да е станал? Един прекрасен Франков офицер.
— Тя замълча за миг.

Тонът на отговора ѝ накара Селия да вдигне поглед към лицето на Тереса. Макар младата жена никога да не казваше мнението си, Селия предполагаше, че като икономка на този дом, тя сигурно е привърженичка на фалангата. Сега лицето на Тереса беше открито, неподправено, всяка следа на двусмисленост или равнодушие бе изчезнала от него. То бе помрачняло. Ала именно защото не беше подправено, сега то изведнъж се стори на Селия хубаво, дори младежко, и тя си помисли:

„Ако не беше тази постоянна принуденост и двусмисленост у нея, особено като говори, тя би могла да изглежда дори хубава.“

Тереса извърна очи към Селия и я погледна внимателно. Лицето ѝ не беше само мрачно, а и нещастно. И тя изведнъж избухна:

— На теб, Селия, мога да кажа всичко. Ти няма да ме издадеш. Ти никога няма да ме издадеш.

Селия усети колко студена бе ръката, която Тереса положи върху нейната. Тереса я изведе най-напред от стаята на леля ѝ, а след това и от вътрешния двор в голямата градина. Непосредствено зад оградата земята вече беше обработена; нивите се простираха чак до хълмовете, тук-таме под лъчите на утринното слънце проблясваха тънки вади. В зиданата ограда имаше само две-три, известни единствено на

обитателите на дома портички, през които се излизаше на полските пътища. В градината имаше малка дървена къщичка с веранда. Оттук се виждаха само нивя чак до хълмовете.

— Твоя братовчед аз познавах като мъж. Впрочем само в продължение на две седмици. Но това ми стига. Как попаднах в този дом ли? След края на Гражданската война бях останала в манастира „Санта Клара“, който се вижда оттук по пътя към Б. Исках да се добера до моя настойник, защото изобщо не знаех какво да правя. Майка си не познавам, баща ми беше някъде из Африка и ме бе оставил в училището на „Санта Клара“ и на настойника ми, някакъв далечен роднина, който се интересуваше от мен само по задължение. Мислех си да му разкажа, че войната ме е задържала на страната на републиканците. На времето той живееше в къщата, където беше и малкият му магазин. Когато след време успях някак да се добера дотам, къщата беше изчезнала. Просто беше изчезнала. Там вече строяха нещо ново. Неприятно ли ти е, че ти разказвам толкова надълго?

— Не, не — отвърна Селия, — с удоволствие бих чула всичко за тебе. — И все пак тя беше малко изненадана от това внезапно излияние. Стори ѝ се странно, че Тереса разкрива душата си именно пред нея.

— През ваканциите обикновено заминавах в провинцията на гости на моята най-добра приятелка. Боже, колко много време мина оттогава! И въпреки всичко то ме мъчи и досега... — Тя говореше тихо и бързо. Гласът ѝ почти съскаше от възбуда. — Чакай да си опомня: колко време мина оттогава? Бяхме във ваканция, когато се случи онова, което по-късно нарекоха въстанието на генералите. През 1936. Малко преди Гражданската война, през ваканцията аз се бях влюбила в един лекар. После той постъпи в републиканската армия. Ние живеехме като мъж и жена и аз останах да работя като медицинска сестра при него. Той често пътуваше до фронта, а аз изпълнявах задълженията си и го чаках. Когато дойде новината, че е паднал убит, бях като замаяна. Не бях вече на себе си. Пресметни само, нима е възможно, та това е било преди дванадесет-тринадесет години, а аз тогава сигурно съм била на осемнадесет и бях действително хубава, много хубава, можеш да ми вярваш. Днес лицето ми е разкривено в гримаса. Как да ми повярваш, като ти казвам, че съм била хубава? — Във въпроса ѝ

прозвуча плаха молба: „О, моля те, открий у мене следа от някогашна хубост!“

Селия каза искрено:

— Понякога ти действително изглеждаш хубава.

— Така ли смяташ? — попита Тереса с детски глас и Селия се учуди колко много държеше тази жена на това.

— Фалангата беснееше и гонеше всичко живо. А аз, вече не на себе си, откъсната от всички, заминах в близкия град. Неочаквано ме обзе някакъв страх, че в този град, в който бях съвсем сама, може да ме познае някой, може да знае, че и с разума, и със сърцето си съм на страната на републиканците. Че съм била медицинска сестра и по собствена воля съм се грижела за републиканците. Че приятелят ми е бил червен лекар — някой можеше да знае всичко това.

Така заминах на юг. Ту вървах пеша, ту някой камион ме взимаше в кабината си. Най-после, навярно по стар навик, който отново се бе прокраднал в напълно опустошеното ми, открито за всички ветрове сърце, изнурено до смърт, потърсих убежище в манастира „Санта Клара“. Там предположиха със сигурност, че съм дошла като медицинска сестра с хората на Франко. Дадох ми работа в една от техните болници.

Сестра Вероника, която преди това беше моя учителка — понякога тя ме поглеждаше така странно, че ме обземаше страх да не би да знае нещо за мен, — ме помоли да отида за известно време като медицинска сестра при някоя си госпожа Хосефа Рамирес. След това щях да постъпя на работа в градската болница в Р. Предпочитах госпожа Рамирес да ме бе взела просто като медицинска сестра. Тя обаче открила някъде си, че уж съм била далечна родственица на мъжа ѝ. И ме прие като роднина. Затова не ми даваше заплата. Но беше винаги мила с мен, своята леля; насърчаваше ме да си купувам всичко, от каквото се нуждаех. С течение на времето ми възложи изцяло надзора над прислугата и тук, и в градското ѝ жилище. Сметките. Всичко.

Един ден чух навън да пристига автомобил. Миг след това къщата се огласи от възторжен вик. Чух новодошлия, Франков офицер, да казва:

— Ликвидирахме ги веднъж завинаги. Затова си взех няколко дни отпуск, да дойда да те видя, майко...

Емилио приличаше на истински офицер. Правех всичко възможно, за да се крия от него. И без това имаше много работа. При нужда помагах ту тук, ту там. Уреждахме в негова чест тържествени обеди и вечери. Идваха чиновници, духовни лица, негови другари, офицери. Скоро забелязах, че той все търси да ме види, именно мен. Откриеше ли ме, очите му блясваха. Най-после веднъж ме свари сама. Ужасих се от ухажванията му. Избягах, ала той изтълкува поведението ми другояче... Няколко дни по-късно се изпречи на пътя ми. Лицето му беше разкривено от ярост.

— Един познат ме уверява, че си имала нещо общо с някакъв червен. Казах му на този тип, че ако си позволи да каже още веднъж подобно нещо, ще му счупя черепа с юмрука си, защото ще бъде жалко да си хабя патрона за него.

Аз само промълвих нещо неразбрано и избягах. О, Селия, предполагам, че ти никога не си изпитвала подобен страх.

Селия прекъсна този съвсем неочакван за нея задъхан разказ:

— Как да не съм. Смятам, че всеки човек е трябвало да преодолее някога силен страх.

— Може би си права. Аз във всеки случай имах чувството тогава, сякаш потъвам в някакво блато. Никаква опора. Молитвите ми бяха празни. Защото аз почти вярвах в бога. Не съвсем. Наполовина. Мислех си: „Господи! Дано те има! Помогни ми! Не, ти не съществуваш и няма никаква помощ отникъде!“ После страхът ми поутихна, ала от време на време пак ме обземаше, пристъпът траеше винаги само около минута...

Неочаквано повикаха Емилио да замине на север. Трябвало да разчистят още няколко метежнически гнезда в планините. Заминаването му беше съвсем срочно. Ала той не забрави заканата си. Предполагам, че у него все пак бе останало някакво подозрение.

— Престани най-после да мислиш за това — каза Селия. И същевременно си помисли: „Къде сбърках, та тази жена ми демонстрира толкова голямо доверие?“

Сякаш повлияна от спокойствието на Селия, сега Тереса продължи с променен глас:

— Повярвах, че все пак има съдба, когато дойде съобщението, че Емилио е паднал в бой. Майка му крещеше и се вайкаше. Аз обаче, и това е много странно, щом отпадна от мен този ужасен страх, из един

път се почувствах освободена от всякакъв страх. Никога вече няма да изпитам страх. Пред никого. Пред нищо. Колко уничително нещо е страхът! Колко жалки прави хората! Разяжда мозъка и сърцето ти. Днес не мога вече да си обясня как можах да почувствам толкова силно облекчение от смъртта на един човек, пък бил той дори толкова лош!

Селия мислеше:

„Но защо ми разказва тя всичко това? Дали все още я гнети? Може би ще се освободи от него едва когато го разкаже някому?“

В този миг момиченцето изтича при тях.

— Ето ви къде сте били! Най-после. Търсих ви навсякъде!

— А сега иди да ни донесеш и на двете по една чаша сок. Внимавай да не го разлееш. Пълна чаша за всяка от нас!

Когато отново останахме сами, Тереса продължи:

— Колко много прилича детето на твоя Алфонсо! Да, аз знам, че вие бяхте заедно през войната. Виждала съм го няколко пъти. Всички го обичаха и го уважаваха. В лазарета казваха: „Сега той ще дойде при нас.“ Няколко пъти го виждах. Може би и теб съм те виждала. Ала не съм обръщала внимание на жената, която беше с него. Той имаше светли очи, нали? Спомних си това, когато видях детето ти. При това то съвсем не е дете на Алфонсо, защото той въобще не е напуснал Испания. Вярно е, казват, че децата често приличали на човека, когото майката е обичала силно, защото е мислила за него при зачеването.

След минута мълчание Тереса заговори с обикновения си невъзмутим глас с едва забележима подигравателна нотка, сякаш разказва за нещо, случило се на някой непознат:

— Сестра Вероника, която ме бе довела тук, ме отведе отново в болницата, както се бяхме уговорили преди това. Ала госпожа Рамирес си спомнила отново за мен по-късно, когато тежко болната ти майка се бе пренесла при нея. Тя успя — как, и днес не мога да си го обясня — да ме задържи много по-дълго, отколкото се бяхме уговорили, дори и след смъртта на майка ти.

А може би, може би — добави тя тихо, повече като на себе си — сама си бях виновна за това, защото все още тайничко изпитвах известен страх, че може синът ѝ да е споделил с нея подозрението си...

— Ами — каза Селия, — не започвай пак да си мислиш за това. Нали сама си се убедила, че страхът е уничително нещо? Нима си

забравила всичко онова, което ти е говорил твоят другар, истинският, първият ти приятел?

— Всеки ден си спомням всичко като някакво ехо, залутало се сред планините и отекващо отново. Само страхът ме бе направил глуха и жалка...

Съседите на Селия я заразпитваха:

— Как прекара празничните дни? Хубаво ли беше? Добре ли мина всичко?

А Селия отвърщаше:

— Чудесно беше! Макар че много малко бяхме заедно. Нали ви казвах вече, че той пътува по океана. Дойде ли за малко на сушата, праща да ме вземат с кола. А когато дойде за по-дълго, аз отивам и оставам при него.

XIII

В търговската фирма бяха доволни от Селия. Преместиха я в друг отдел. Повече работа, но и по-добра заплата. Започнаха да я изпращат в различни магазини за платове, понякога в близките малки градчета, които получаваха стоката си от фирмата за търговия на едро, в която тя работеше.

Понякога при тях идваше един чиновник, за да урежда сметки. Наричаха го на шега Малкия Мануел, за разлика от друг чиновник — едър, самонадеян и високомерен, когато наричаха Големия Мануел. Малкия Мануел беше винаги много любезен, всякога старателно облечен, сякаш искаше по този начин да компенсира дребния си ръст.

Когато веднъж се наложи Селия да намери една стара сметка, за да направят някакво сравнение, тя остана за няколко минути сама с Мануел в едно прашно помещение, което използваха като склад за стари документи. Мануел веднага ѝ предаде поздрав от Мария Перес, която бе ходила заедно с нея на училище и бе прекарвала ваканциите заедно с нейния съпруг Алфонсо и жената на Мануел. Това бе уговорената парола с испанското партийно ръководство.

Тъй като Мануел често идваше по служба, не беше трудно да се виждат. Той поръча на Селия най-напред да се срещне на пазара с една жена от тъкачната фабрика и да организира заедно с нея женска група. Същевременно приеха Селия в една създадена вече група от неколцина мъже и жени. За първи път в този град трябваше да издадат позив по случай Първи май. Тъй като задачата ѝ се стори твърде лека, Селия си припомни думите, изречени веднъж от Мигел в Мексико. Той бе прочел на всички членове на тяхната група доклада на един куриер, дошъл от Испания, и бе добавил, че този доклад е стигнал до тях с опасност за живота на донеслия го и че зад всяко изречение се крие трудна и опасна, наглед дребна работа... Освен това, бе допълнил Мигел, ще трябва да издадат колкото се може по-скоро и един позив с искания за по-високи заплати, отговарящи на непрекъснато покачващите се цени на олиото, ориза, хляба и други хранителни

продукти. Нека полицията мисли, че много повече хора са замесени в играта, а не само тази шепа другари...

— Глупости — рече един счетоводител от фирмата, когато позивът попадна в ръцете му, — по-добре да си живее човек спокойно с ниската заплата, отколкото да получава по-висока заплата сред кървави безредици.

Веднага го попитаха:

— Нима смятате, че вашата заплата тук е ниска?

— Че аз въобще не съм говорил за моята заплата.

Скоро го уволниха.

Селия се безпокоеше, щом Мануел не се появеше по-дълго време във фирмата. А той можеше да се среща с нея незабелязано само ако имаше сериозен повод. Щом си помислеше обаче, че такъв повод отдавна вече има, страхът ѝ за този дребен, любезен човек, който непрекъснато мислеше за общото дело, нарастваше още повече.

Най-после той се появи, усмихнат и спокоен, и уреди работите си в канцеларията. Скоро след това се намери повод двамата да заминат заедно в едно предградие. Там той щеше да диктува нещо на Селия.

По пътя Селия го попита за някои може би общи техни другари от времето на Републиката. Някои той не бе познавал, един беше в затвора, друг бе заминал в емиграция, трети пък си живеел спокойно, привидно предан на новото правителство, уважаван в службата си. Наистина не издавал старите си другари, ала когато отидели да поискат от него подпис или малка помощ за семейството на някой арестуван другар, отговарял: „Разбери ме правилно защо не мога да участвувам в такива акции. При действително сериозен случай можете да разчитате на мене.“

— И не само той говори така — продължи Мануел, — мнозина приказват същото, сякаш сериозният случай в наше време не е постоянен!

Тогава Селия го попита уж случайно, без да издава особеното си нетърпение, дали познава един човек, който изглеждал така ѝ така и преди години се наричал Алфонсо Варела. Мануел се замисли. После каза:

— Мисля, че знам за кого ме питате, ако става дума за същия човек. Междувременно той сигурно много пъти вече си е сменял

името. Разбира се, и вида си. Доколкото това е възможно. Да, да, имаше един Алфонсо Варела през Гражданската война. След това обаче не съм го виждал вече.

Селия успя да скрие вълнението си, защото беше време да слизат и Мануел трябваше най-напред да потърси сградата, в която работеше търсената фирма. Тамошният шеф му даде сведенията, които Мануел след това издиктува на Селия. Шефът разглеждаше Селия със задоволство, после прочете бегло диктовката, за да я подпише.

Истински почитател на красивите жени беше шефът на тази фирма, ала Селия нито веднъж не отвърна на косия му поглед. Мануел трябваше да остане още малко там, а Селия отнесе продиктуваното ѝ в града...

В едно писмо, което ѝ бе изпратила Жаклин, имаше и един лист, написан с непознат детски почерк.

„Пиша на Ана, за да не може баща ми да прочете писмото. Ти си остана за мен най-близката сред всичките ми стари познати. Може би това ще те учуди, защото ние едва се познаваме. Когато си помисля за тебе, сърцето ми се свива, задето не съм при теб, но ако бях при теб, сърцето ще ме тегли назад, натам, където съм сега. Така е с мен. Ала само на теб мога да го кажа. В никакъв случай на баща си. Нито пък на новото си семейство. Тук всички се отнасят добре с мен, мъжът ми също. Имаме три деца.“

Селия се порови в паметта си, докато си припомни лицето на девойката, която се бе омъжила за един мексиканец за голямо неудоволствие на родителите си...

През февруари 1951 година фирмата изпрати Селия до няколко търгуващи с платове фирми в съседни градове, между които и в малкия град Н. Мануел много се зарадва, когато тя му съобщи тази новина.

— Това ще ми спести доста време. Там ти ще можеш да уредиш някои неща вместо мене.

Тя трябваше да отиде в една малка книжарница на ъгъла на улица Сан Исидоро и улица Калдерон, в нещо като полуоткрит павилион, в който освен вестници продавали разни дреболии, кройки, карти за игра, и да поиска едно модно списание. Миг след това в магазина щял да влезе един човек и да попита има ли още календари за

тази година. През февруари те почти не се намирали вече. Тогава Селия трябвало да каже:

— И аз бих желала да си купя един.

Мануел ѝ подаде един лист, който тя трябвало да даде незабелязано на другия купувач, без да го заговаря.

Селия замина. Щом свърши работата за фирмата, в която работеше, тя се поразходи из непознатия пъстър градец с удоволствието на човек, който е бил принуден да живее дълго в еднообразно селище. При разходката си тя видя къде се намира полуоткритият павилион. Отиде там в уречения час, за да си купи модното списание.

Миг след това вътре влезе някой и произнесе уговорените думи. Селия се вслуша в този глас. Пребледня, ала разумът ѝ следеше всяка дума. Изрече, полуизвърната натам, думите, които ѝ бяха заръчани, спокойно, безгрижно. При това погледна в лицето влезлия мъж. Той каза още нещо, потопявайки бавно погледа си в нейния, сякаш по този начин мигът можеше да продължи. Очите му, без да се издават, че я гледат, обгърнаха цялата и фигура и той рече:

— Жалко, благодаря ви — и излезе.

Селия плати покупката си. Никой не видя колко бледо беше лицето ѝ. Улицата, която стигаше чак до паметника, гъмжеше от хора, от пъстрите чадъри пред кафенетата. На нея обаче ѝ се стори пуста. Слънцето беше студено. Премина разстоянието без напрежение, сякаш тикана от някаква въздушна струя.

Алфонсо не забеляза, че тя мина още веднъж край масата в кафенето, където той се беше върнал. Той тъкмо разговаряше със своя спътник. Познаваше този човек на име Пабло от доста време. Отначало той му се беше сторил напълно порядъчен. През последната седмица обаче му направи впечатление, че Пабло непременно искаше да замине заедно с него за града, където трябваше да отиде Алфонсо. Също и това, че не можеше да се отърве от него и че той остана да чака в кафенето, докато Алфонсо отиде да направи покупката си. Погледът на Пабло не се отместваше от гърба му. Алфонсо бе усетил това; в същност у него все още не се бе загнездило истинско съмнение, но все пак нещо го предупреждаваше да бъде внимателен. И сега Пабло наблюдаваше внимателно лицето на Алфонсо — така поне си мислеше

Алфонсо, — за да забележи по него нещо необикновено, някакво разочарование.

„Може би само си въобразявам всичко това — помисли си Алфонсо, — а може и да е така...

Дали той съзнателно не ме накара да се срещна с жената, която обичам? Нима е могъл да узнае това?

Сигурно. Не. Да. Не.“

Във всеки случай Алфонсо не се издаде с нищо. Беше се случило онова, което той толкова бе желал. Година след година, ден след ден. Като в някаква старинна легенда, която някой му бе разказал, любимата жена се бе появила още веднъж от подземния свят. Ала за разлика от легендата, той не се бе обърнал да я види отново. Тя не се бе потопила в мрака. Той не бе издал нито нея, нито себе си. Затова тя не бе изгубена и той щеше да я види отново. Беше уверен в това, докато отговаряше на отегчителните въпроси на Пабло...

Когато на другата заран Селия влезе в затворения двор на техния жилищен блок, Луиза изтича от безводния фонтан и се хвърли на врата ѝ. Детето уж си бе играло, но всъщност я бе очаквало.

— Какво ти е, мамо?

— Че какво трябва да ми е? Нищо ми няма.

— Има ти, има.

— Нали ти казвам, нищо ми няма.

Селия отиде на работа и се върна у дома, както слепец се оправя по обичайния си път. В двора им я посрещнаха с възгласи:

— Много за кратко! Аз, красавице, не бих те пуснал да си идеш така бързо!

— И все пак успяхме да се видим! — А в сърцето ѝ отекуваше ехото: „И все пак успяхме да се видим!“

Лицето ѝ бе просветнало. Хората говореха помежду си:

— Те наистина се обичат, личи ѝ.

Когато Мануел ѝ каза: „Аз трябва да се махам“ — тя посрещна новината трезво и дори нема време да се стресне. Защото той веднага продължи:

— Ще ме замести Естебано, чиракът, когото познаваш от тенекеджийската работилница. Той обича да си подсвирква, като работи. Уточнил съм с него паролата, която трябва да си размените.

В този град има седем-осем напълно надеждни другари. За мен Естебано е най-добрият от тях. Има десетки други, които мислят като нас, ала се страхуват. И стотици, ако не и хиляди, които вече са започнали да се замислят. Желая ти успех. Довиждане...

Тя отиде в уречения час в тенекеджийницата. Там отдалеч чу Естебано да си подсвирква, докато тя уговаряше поръчката си с майстора. Естебано беше слаб, хубав човек, с тесни сръчни ръце, лицето му имаше дързък израз дори и когато той си подсвиркваше весело. Селия пристъпи към него при първата възможност.

— Братовчед ви Карлос ви поздравява най-сърдечно. Той живееше по време на отпуската си при моя братовчед в планината.

— Благодаря. Как е той?

Селия продължи усмихната, след като двамата вече се бяха уверили кои са от разменената парола:

— Ами не е много добре, защото братовчед ми го изхвърли.

Майсторът търсеше нещо зад гърба й.

— Божичко, че защо?

— Ами защото започнал роман с жената на братовчед ми.

Естебано се разсмя.

Няколко седмици след като Естебано бе заел мястото на Мануел, полицията стреля в група работници, връщащи се заедно от циментната фабрика. Като причина бе посочена забранена демонстрация.

За първи път след Гражданската война Селия видя отново върху огрения от жаркото следобедно слънце паваж тъмни сенки и кръв... Подобни инциденти имаше във Валенсия и в други градове все под същия предлог. Скоро след това един работник стреля по някакъв полицай, когото разпознал сред патрулираща група. Веднага го скрили в неизползувания кокошарник на една дървена жилищна барака. След залавянето му той самият и предполагаемият му помощник бяха осъдени на смърт; всички наематели на дървената барака, макар и да не бяха подозирали нищо за скривалището, получиха присъди по за десет-петнадесет години затвор...

Веднага след случилото се Естебано бе подготвил и извъртял на циклостил в своя роден град един позив заедно с мъжете и жените от неговата група. Толкова много възбудени разговори имаше по този повод в предприятията, работилниците и канцелариите, че никой не

можеше да повярва, че само неколцина души са могли да предизвикат подобни размирици.

След това Естебано трябваше да изготви нов позив за случая във Валенсия — за смъртта на двамата работници и за присъдите на всички възрастни обитатели на бараката. Позивът трябваше да бъде колкото се може по-остър и добре обмислен: затова Естебано искаше да го съгласува със Селия. Не можаха да намерят по-подходящо място за това от нейната собствена стая. За да могат да останат половин час сами, той ѝ показва как може да повреди незабелязано водопровода у тях и дойде да го поправи с инструментите си и с проекта за позива.

Поялната лампа блещукаше. През капациите на прозореца слънчевата светлина падаше на ивици върху листа. Селия си мислеше:

„Мануел действително си избра достоен заместник.“

През всичкото време Естебан си подсвиркуваше и най-последно възкликна:

— Готово! — И си отиде.

В службата на Селия една чиновничка веднага изтича с позива при шефа. Някои казаха:

— Единият е стрелял, другият го скрил. Полицията е имала право.

— Какво право? Нима хората не бива да разговарят на връщане от работа?

— Никой не е стрелял заради това.

— Но то се било случило другаде, така пише в позива.

— В кой позив?

— Значи, е имало и друг?...

Рано сутринта някой почука на вратата ѝ. През ума на Селия минаха какви ли не мисли, преди почукването да се повтори; това я успокои, защото полицията би нахлула веднага.

В рамката на вратата се показа бяла престилка на медицинска сестра. Тереса рече:

— Идвам толкова рано, защото пропуснах един влак, за да мога да те видя макар и за малко. Трябваше да отведа един болен до дома му. Днес вече изобщо не мога да си обясня защо се съгласих да отида повторно при леля ти Хосефа. Но сега вече мисля, че съм отново такава, каквато бях преди. Ти ми помогна за това.

Селия си помисли тревожно:

„Откъде накъде? Какво съм й помогнала толкова?“

А Тереса продължи спокойно, със замислено лице:

— Вярно е, ти почти не говориш, но аз виждам, че си истински човек. В същност дойдох само за да ти кажа какво става с мен. Сега работя в градската болница и имам квартира навън, също и свободно време. Ами ти? Детското креватче е празно. Знам от сестра Вероника, че Луиза ношува сега в „Санта Клара“, откакто ходи там на училище.

Селия отвърна:

— Какво да ти кажа, точно от това се страхувах. Но се оказа, че не е толкова страшно, колкото си представях. Тя си идва при мен на края на седмицата и ми разказва всичко, което чува и вижда там, като някаква приказка с лоши и добри духове и с една невероятно добра жена, която помага на хората със своите чудеса.

— Тя може би има право, това е действително една невероятно добра жена. Детето скоро ще учи при сестра Вероника, която беше и моя учителка.

Тереса изведнъж си спомни, че може да изпусне и последния влак, ако не отиде веднага на гарата. Вече беше поставила ръка на дръжката на вратата, когато видя скроен плат на облегалката на един стол.

— Нима ти можеш и да кроиш?

— Научих се във Франция, за да мога да се изхранвам.

Тереса я погледна изненадана и каза:

— Желая ти всичко хубаво за днес. До скорошно виждане.

След това посещение Селия си мислеше:

„Нима Тереса дойде при мен само за да ме увери, че най-после окончателно е успяла да се освободи от своите съмнения и страхове? И то именно мен? Само задето неочаквано се появих в онази вила?“

Леля Хосефа беше доволна, че племенницата ѝ напредва в службата и от място на място най-после бе стигнала до канцеларията на господин Бордатеги. При това тя си мислеше:

„Добре е да имам там човек, който може да научава разни неща за фирмата, която работеше в тясна връзка с предприятието на моя покоен съпруг.“

Тя изпрати колата си и покани Селия да я посети вечерта в градското ѝ жилище.

— Радвам се, че напредваш в службата. Още повече, че в самото начало бях казала на господин Бордатеги: „Опитайте! Не знам дали младата жена може да ви бъде полезна. Забравете, моля ви, че тя изобщо ми е някаква роднина. В края на краищата истински роднински връзки не съществуват. Аз дори не ви я препоръчвам.“ Щом вече получаваш по-висока заплата, явно господин Бордатеги е доволен от теб.

Макар че никога не бе правила никакви подаръци нито на Селия, нито на детето ѝ, сега госпожа Рамирес добави припряно:

— Ще си купиш две скромни, но подходящи рокли за канцеларията и освен това и една официална рокля. Хората сигурно са разбрали вече чия роднина си. Иди в магазина на Моралес и Родо. — После тя направи кратка пауза сякаш за да обмисли нещо. — Те сигурно ще ти предложат най-подходящото, след като разберат, че ще изпратят сметката на моя адрес. Противно ми е да ти давам пари на ръка. Освен това ти самата имаш добър вкус, което можах да забележа от някои дреболии. — И тя заостри устни в някаква усмивка, сякаш всмукваше нектара на собственото си великодушие.

Селия отвърна:

— Много ви благодаря. Но както сама забелязахте, аз успях и със старите си дрехи и с новите евтини неща, които си набавих, да получа повишение в службата. Освен това сега получавам по-висока заплата и мога да си купя каквото си искам. Пък и вие сама похвалихте добрия ми вкус.

— Колко си горда! — рече леля Хосефа. — Би могъл да си помисли човек, че си кръвна роднина на моя покоен съпруг.

XIV

Веселият глупавичък аташе, с когото Селия се бе запознала в Мексико във вилата на канадците, не можа да види толкова скоро Мадрид, колкото се бе надявал. Съюзниците бяха принудени да отзоват своите посланици през първата година на мира, защото в различните столици сградите на испанските посолства бяха разрушени, когато Франко започна да хвърля в затворите и да разстрелва хиляди непокорни работници в Бискайя, Астурия и Каталония.

През тези години мнозина емигранти от испанската група, прехвърлена във Франция, трябваше да се скрият на различни места. Едни се прехвърляха по дълги заобиколни пътища, други се бяха изселили в съседни страни, търсейки там отново краткосрочно жителство.

Антонио Мендес живееше в един малък градец недалеч от Париж спокойно, благодарение на помощта на своя зет французин. В жилището му често се свикваха съвещания на испанските другари.

Когато гостите разговаряха с баща му, по-големият син Педро обичаше да седи в един ъгъл на стаята и очакваше напрегнато да чуе решенията им. Той си припомняше отделни подробности за спускането им по планината накрая на Гражданската война заедно с група непознати деца и със Селия.

По-малкият му брат Луис, който се бе родил в Мексико, разсмиваше възрастните с дяволиите си и беше вечно весел, сякаш от малък бе дишал друг, безгрижен въздух.

Един ден в жилището на Антонио и Ана Мендес дойде непознат гостенин. Той погали момчетата по косите. После отпратиха двете деца.

— Изглеждаш много добре, съвсем подмладен — каза Ана.

— Знаете ли защо? Бях в Испания. Не, не с някаква специална задача, а просто от мъка по родината. Бях съвсем за малко там.

Погледът му падна върху Педро, който отново се бе промъкнал в стаята и слушаше от своя ъгъл.

Антонио Мендес отвърна на безмълвния жест на госта:

— Остави го да си седи там. Той никога няма да каже нищичко.

Гостът описа краткия си престой в родината. Не стигнал далеч от границата. Ала все пак бил на испанска земя. Когато той се сбогува, Ана заяви, че техният другар е действувал неблагоприятно, след като е толкова известен и снимката му може да се види във всеки вестник.

Педро пристъпи към масата и каза:

— Че то никак не е трудно да се отиде оттатък, без да те види никой. Аз самият два пъти вече съм минавал границата.

Родителите му го зяпаха изумени.

— Ти? Как така?

Момчето с големите очи, които бяха толкова тъмни, че когато светлината идваше откъм гърба му, зениците им не се виждаха, разказа спокойно:

— Да, два пъти вече. Когато бях през ваканцията заедно с Жаклин в Андай. Познавам там едно момче, то ми е приятел. Баща му е рибар. То ми каза, че по голямото шосе край брега имало много постове. Ала той имал чичо, който е горски пазач в планината откъм испанската страна. От това място на планината зад хребета минава малка пътека, която човек трябва само да запомни. Там никой не пази.

Педро бе преминал границата само за собствено удоволствие. Мислеше си, че там страната е различна от всички останали. Беше сигурен, че има защо да се живее там и да се умре там. Беше се катерил дълго заедно със своя приятел сред папратта. Нима само там има толкова много и такава висока папрат? Той не бе обърнал внимание на това по време на бягството им преди много години.

— Ето ни вече отвъд границата — бе казал приятелят му.

— Тогава ме остави сам. Върви при чичо си! Ела после да ме вземеш! — И Педро се бе излегнал на земята. Тази земя, за която толкова се говореше у дома му. Той чу как земята тупти. Тупаше собственото му сърце...

И тъй като родителите му го гледаха все така изумени, той каза:

— Ами да, никак не е трудно.

Когато Селия се връщаше веднъж късно следобед у дома, Тереса й препречи пътя. Селия я поздрави любезно и малко изненадана.

Тереса каза:

— Да отидем ли да се поразходим из парка? — И за да не й даде възможност да й откаже, тя хвана Селия под ръка. Не беше в сестринската си униформа. Беше облечена в скромна, неправова впечатление рокля, която обаче никак не скриваше хубавата й висока фигура.

— Трябва да ти разкажа нещо, нещо важно.

Селия си помисли:

„Какво ли й тежи днес на сърцето?“ Беше минало доста време от посещението на Тереса в жилището й. Ала тя все пак не можеше и не искаше да й откаже, а и Тереса вече я дърпаше решително през улицата.

— Слушай ме внимателно. Подготви се, Селия, да чуеш нещо много важно. Може би най-важното, което съществува за теб. Напреди всички си сили, за да се овладееш. Трябва да се смееш и да се усмихваш, каквото и да ти кажа. Знам, че умееш да се владееш.

Те вече вървяха из парка. Селия беше много учудена, ала следвайки указанието на Тереса, посочи усмихната един мъж с шарманка и маймунка. Дори му хвърли една монетка в паничката. Тереса продължи, притискайки леко ръката на Селия:

— Най-важното, ти казвам. Знам какво означава за теб Алфонсо. За теб той е всичко. Разбрах го още щом споменах за пръв път името му пред тебе. Ти го търсиш непрекъснато, откакто си отново в Испания.

Дъхът на Селия замря.

— Обърни се пак назад към шарманката — подсети я Тереса и продължи уж между другото: — Сега мога да ти кажа: ние го открихме.

Това „ние“ в устата на Тереса, свързано с подобна новина, учуди Селия едва много по-късно, когато тя можа да премисли всичко. Новината я разтърси, ала тя веднага си помисли:

„Може би вярвам на думите й, защото така силно желая то да е истина.“ После в главата й отново прозвуча обичайното предупреждение: „Внимавай!“

Двете жени се разхождаха напред и назад, сякаш потънали в приятен разговор. Тереса продължи:

— Моля те, Селия имай доверие в мене. Вече съм уредила всичко, за да можеш да го видиш. В момента той се намира в един транспорт за болни от затвора в Бургос. Съвсем не е далеч от болницата за затворници, която също се числи към болниците, за които отговарят сестрите от „Санта Клара“. Ще остане там една седмица след тежка операция.

„Овладей се! Овладей се!“ — говореше Селия на сърцето си.

Тя купи едно илюстрирано списание от близката будка и се задържа там, ала Тереса я хвана здраво под ръка и я повлече със себе си.

— Нашата група успя да го открие. Не само ти беше загрижена за Алфонсо. Та той е един от нашите най-отговорни хора. И ето че изведнъж изчезна. Другарите ни го търсиха из цялата страна. По заводи. Дори по параходите. В затворите. Той не се нарича вече Варела, нито пък носи някое от имената, с които се е назовавал, преди да го арестуват. Работел в корабостроителницата в С. Но при един опит за стачка, или по-точно при подготовката на един опит за стачка, били задържани всички подозрителни. Заедно с тях и той под името Андрес Видела. — Тереса крачеше бързо. Влачеше Селия със себе си. — Ти ще си вземеш отпуск. Кажи на шефа си, че искаш да се оттеглиш за известно време в манастира. Сестра Вероника ще те срещне със сестра Антония, която ще бъде дежурна следващата седмица; защото тези монахини се грижат и за болни затворници, които трябва да лежат в болницата след операция. Нашата група си набави списък с имената на болните. Единствено тя знае за Алфонсо, както и че той сега се нарича Андрес Видела. Съобщението бе изпратено само на ръководството. Никоя друга група не бива да узнае нищо. Разбираш ли ме?

— Да — отвърна Селия.

— Трябва да намериш сили да ми повярваш. За бога, Селия, вярвай ми. Трябва да си вземеш отпуска малко по-рано и да кажеш, че се оттегляш в манастира за духовно обучение, което провежда отец Йероним. Всичко съм обмислила. Ще се погрижа накрая на седмицата за детето ти, тъй че, когато се върнеш, ще ти го доведе. Така и само така трябва да стане всичко. Ще заминеш за манастира, там ще те чака сестра Антония. Още на вратата ѝ се обади. Сестра Антония е

уведомена. Ала няма да говори за това нито с тебе дори. Не я питай нищо. Разбра ли ме?

— Да — отвърна Селия.

Докато се връщаха, Тереса говореше за какво ли не. И сякаш между другото подхвърли:

— Алфонсо, наречен сега Андрес Видела, при всички разпити повтарял, че е израсъл в дом за сираци. Домът за сираци бил разпуснат по време на Гражданската война. Така не могли да намерят никакви улики против него освен участието му в подготовката на забраненото събрание. Сега той е тежко болен. Наложило се да го оперират. Ала животът му не е застрашен. Така че бъди смела. Разбра ли всичко?

— Всичко.

Селия се напредила да овладее вълнението си, когато най-после остана сама. Сигурно ли беше това свиждане? Или поне само вероятно? Тя, която бе минала през тежката школа на постоянно недоверие, може би най-тежката на света, трябваше да се попита:

„Защо вярвам на тази Тереса? Не ѝ вярвам само защото с цялото си сърце желая онова, което тя ми обещава, а защото сега из един път се убедих, че не ме лъже. — Блезнената ѝ надежда се смеси с възхищение от Тереса. Онова, което тя бе преживяла, не бе минало напразно, беше пуснало корени. Тереса се бе отърсила от страха. — Преди лицето ѝ беше винаги престорено. Сега то е открито и ясно. Тя е смела и добра. Ами тази сестра Вероника? Ами сестра Антония? Не знам какво става в този манастир. Защо пък и там да няма някоя добра жена, която да си казва, че трябва на всяка цена да извърши нещо добро? Поради различни от нашите подбуди. Ала все пак тя иска да извърши нещо добро. Затова трябва да се доверя на Тереса, която познава обстановката там.“

— Можем набързо да оправим и този тук.

— Защо? — изскърца остро гласът на монахинята, която днес беше дежурна надзирателка; въпреки възрастта си тя кръстосваше припряно залата, дебнейки ту тук, ту там. — Край за днес! Нямаме време повече!

— Има. Помогнете ми и вие, Селия. Всичко е наред.

Тъй като не разполагаше с повече чисти чаршафи, сестра Антония се зае да оправи стария, втвърдил се от мръсотия и кръв чаршаф, след това обърна завивката. Ръцете на Селия ѝ помагаха. Самата тя се бе вцепенила, само ръцете ѝ се движеха.

От всички страни се чуваха жални молби, отнякъде и нахални подвиквания. Пазачите се втурнаха и залата и започнаха да наказват и заплашват. После за миг се възцари тишина. Някой изстена, не можейки да преглътне болката си, друг изпсува, заплахите станаха още по-груби.

Затворникът, когото в момента обслужваха сестра Антония и Селия, отначало почти не обърна внимание на двете жени. Едната беше калугерка, другата сигурно мирянка. Отначало той не видя нищо, което можеше да привлече вниманието му в тази слаба, непозната фигура, облечена в дълга рокля, със сиво като роклята лице под забрадката. За миг се ослуша в този глас, в който му се стори, че прозвуча нещо близко и настойчиво. Ръцете на по-младата жена докоснаха вдървеното му от мръсотията и болките тяло. А когато погледът ѝ се спря върху него, той изведнъж разбра: „Познай ме! Аз съм!“ И неговият поглед отвърна на нейния със скрита усмивка. В движението, което по-скоро галеше, отколкото докосваше тялото му, се съдържаше цялата любов, която така силно бе тласкала съществуванятията им едно към друго. Любовта, която бе за него повече от живота му. Наистина ли? Повече от живота ли? А какво представляваше неговият живот? За какво можеше да послужи още той? Какво беше необходимо на един човек, на него самия? Той раздвижи леко устни и Селия разбра какво иска да ѝ каже. Беше едновременно отчаяна и щастлива. Ще издържи ли той пренасянето? Толкова сериозно е болен! Лекарите го бяха изрязали здравата. А колко ли често са го били и измъчвали, след като са се мъчили да разберат кой е. Той беше изтощен, остарял, бе станал неузнаваем за всички. Ала погледът му струеше от същите непроменени, светли очи.

Леглото му вече бе оправено. Селия последва сестра Антония към друго легло, след като докосна още веднъж крака му, подал се изпод завивката. Невъзможно беше да го погледне пак...

А той, все още в полусъзнание след продължителната дълбока наркоза, съвсем не се изненада от това, че тя се появи край леглото му. Това не беше никакво чудо, нито пък сън. Той нямаше чувство нито за

разстояние, нито за време. Тя трябваше да се появи сега край леглото му, за да пропъди жестоките болки, които отново се връщаха с излизането му от наркозата. Помисли си само бегло, както преди още да дойде в съзнание човек се хваща за миг о някоя мисъл: „А защо тя не ми показва детето ни?“ Та нали преди време му бяха съобщили, че тя живее заедно с детето. „Но тук въобще не е място за деца.“ Такива мисли се гонеха в съзнанието му. „Аз ще се махна оттук, ще продължа да живея“ — мина му през ума в изблик на сили...

В манастира Селия не замени повече нито дума със сестра Антония. Сестрата от своя страна избягваше да срещне Селия сама; тя нито имаше възможност, нито искаше да задава каквито и да било въпроси.

Когато след отпуската си Селия се върна вечерта у дома, Тереса вече бе сложила детето в леглото. Каза й:

— Алфонсо е по-добре, съобщиха ни го. Вече не е в лазарета. Прехвърлили са го в друг затвор. Само не знаем къде. Щом науча нещо със сигурност, ще ти го съобщя. Моля те, не идвай известно време в болницата при мен.

Детето се бе престорило на заспало. Щом Тереса си отиде, то скочи на крака и се хвърли на врата на майка си. Селия започна да го увещава да си легне.

— Нека посвети още малко лампата! — каза детето. То гледаше майка си внимателно. А тя стоеше безмълвна и неподвижна наред с нея. Детето скочи още веднъж и пристъпи към нея. После каза, без да пита, а със сигурност:

— Ти си го видяла отново.

Селия се отърси от мислите си и каза:

— Кого? Къде? Как така съм го видяла отново?

— Защо не ми казваш нищо? — Детето потърка главата си о ръката на Селия, като я гледаше в лицето. — Тогава, когато се върна пак така късно след онова пътуване, ти изглеждаше точно така, както сега.

— Какво искаш да кажеш? — попита Селия потресена. — За кого говориш?

— За него, много добре го знаеш. И тогава очите ти гледаха точно както сега. Сякаш тук няма какво да видят, та гледаха някъде

надалеч. И устните ти изглеждаха така, сякаш не мислиш онова, което казваш. Точно както сега.

Селия погали детето по меката топла косица.

— Какви си ги измисляш? Крайно време е да си лягаш вече.

Свита на кълбо в креватчето, с изтеглени нагоре колене, Луиза си мислеше за миналото време. Колкото и кратко да беше нейното минало, мислите ѝ се потопиха в него като в някакъв бездънен кладенец. Тя бе убедена, че баща ѝ е жив и че майка ѝ го вижда понякога. Струваше ѝ се, че той винаги е бил край тях. Много преди онази среща, от която майка ѝ се бе върнала пак така мълчалива и бледа като сега. И както възрастните се опитват да се пренесат мислено в далечното неизвестно бъдеще, така и детето се опита да си представи миналото; макар че за неговия живот то означаваше само няколко години, то беше еднакво дълбоко и неизвестно, както бъдещето...

След като изтече почти година, без да научи нищо за Алфонсо, Селия нямаше повече сили да се сдържа. Попита веднъж Естебано:

— Слушай, знаеш ли случайно какво е станало с онзи Алфонсо Варела, който по време на Гражданската война бе играл известна роля при завземането на Теруел, та затова по-късно му викаха понякога Алфонсо от Теруел? Жив ли е той още? В затвора ли е? Знаеш ли нещо за него?

Естебано отвърна живо и изненадано:

— И аз самият често съм се питал. Защото по-рано много чувах за него. Някои мислеха, че е напуснал страната, не знаеха точно къде, други смятаха, че сигурно е останал в Испания, и твърдяха, че само той и никой друг е могъл да организира внезапните кратки демонстрации в Астурия заедно с неколцина другари, които работят също така умело като него, та да не успеят да арестуват никого. Ти сигурно сама си чувала за това? После говореха, че известно време се подвизавал под името Симон Солер. В същност обаче това е бил същият онзи Алфонсо, когото мнозина познаваха от Гражданската война. Един мой стар другар твърдеше, че по-късно полицията го била заловила, ала той успял да избяга, докато ги прекарвали от един затвор в друг. После пак той бил начело на онази акция в Кадис, спомняш ли си, там бяха издали позив, който дори бяха успели да вмъкнат и в параходите малко преди заминаването им. Както и в много

предприятия. Не мога да се закълна, че става дума за същия човек, за когото ме питаш. Ала много неща говорят, че е така. Скоро няма да можем да научим подробности. Може би един ден той сам ще ни ги разкаже. Ако е още жив.

1977 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.